

INTÉZETI SZEMLE

NEMZETKÖZI
ELŐKÉSZÍTŐ
INTÉZET

3

I N T É Z E T I   S Z E M L E

Főszerkesztő: Varga Éva

Szerkesztőbizottság:

Gyuró Istvánné

Kozma Endre

Szabó Zoltán

NEMZETKÖZI ELŐKÉSZITŐ INTÉZET

B U D A P E S T

1974.

T A R T A L O M

MAGYAR NYELV

oldal

- Ginter Károly: A hibaelemzés néhány tanulsága magyarul tanuló francia nyelvű diákok munkái alapján 1 - 10
- Kozma Endre: A magyar intonáció funkcionális vizsgálatának újabb lehetőségei Brizgunova elmélete alapján 11 - 37

VITA

- Ruszinyák Márta - Varga Éva: Hogy vizsgálunk vizsgáztatásból? 38 - 46

SZAKTÁRGYAK

- Mészáros Jenő: A harmadfokú egyenlet megoldása 47 - 63

TAPASZTALATCSERE

- Uhrman György: Feljegyzések a nemzetközi angol-tanítási konferencián /1974. április/ 64 - 65

SZEMLE

- Szabó Zoltán: Sajtószemle /nyelvtanítás gyakorlata/ 66 - 90

Ginter Károly:

A hibaelemzés néhány tanulsága magyarul tanuló
francia nyelvű diákok munkái alapján

A kontrasztív vizsgálatok tárgyát könnyen kijelölhetjük úgy, hogy a két nyelv megfelelő szerkezeteiben megvizsgáljuk a szerkezeti elemek azonos vagy eltérő jellegét. Kérdés, mit rejt a "megfelelő szerkezet" kitétel. Az Annette a un livre mondathoz, amely a francia nyelv szabályos SVO alapszórendjét követi, oda állítható az Annette cherche un livre vagy bármely más hasonló jellegű mondat, tehát szórend tekintetében semmiféle rendkívüli nincs benne. Az SVO sornak az utóbbi esetben van többé-kevésbé hasonló magyar nyelvi párja: Anna keres egy könyvet, s ezt a franciával összevetve mindjárt kapunk vizsgálható nyelvi különbségeket.

Amíg a második francia mondatnak van magyar megfelelőse, az elsőnek nem találunk párt a magyar nyelvben. Az Anna birto-
kol egy könyvet mondat léte eleve megkérdőjelezhető, a birto-
kol és az avoir ige gyakorisági eltérése pedig teljesen ki-
zárja az egyeztetést.

/Közbevetőleg: már ebből adódik egy tanulság, amelyet a nyelv-
oktatásban jól hasznosíthatunk: az Annette cherche un livre
tipusu mondatok tanítása előzze meg az Annette a un livre
tipusú mondatokét, és akkor a szórendi hasonlóság átsegíthet
minket néhány problémán, s a francia a magyarhoz képest még
egyszerűnek is tűnik./

Egy másik alkalmazható módszer az, hogy a formális nyelvi
rendszeren kívüli valóság-összefüggésből kiindulva keressük
a két nyelv adott esetben használt kifejezési formáit. Gyakor-
latilag mindig ezt a módszert vesszük elő akkor, amikor
vizsgálunk valamely francia szöveget s ennek a jó vagy gyen-
gébb magyar fordítását.

Az eljárás válfajának tekinthető az az eset, amikor az idegen nyelvet tanulók helyzetét vizsgáljuk: a formális nyelven kívüli összefüggést az anyanyelvükön képesek teljes biztonsággal kifejezni, a tanult nyelven pedig nyilván bizonytalanabban fogalmazzák meg, kiválasztva és alkalmazva az ismert nyelvi elemekből és szabályokból azokat, amelyeket az adott helyzetben a legmegfelelőbbnek ítélnék. A kiválasztásban döntő szerepet játszik a nyelvi ismeretek szélessége; csak abból a készletből vehetnek, amelyet már tanítottak nekik; az alkalmazás helyességét pedig befolyásolja az elsajátítás mélysége, alapossága, valamint a tanulóban élő két nyelvi rendszer kölcsönhatása, pontosabban az anyanyelv hatása az új, a tanult nyelvre. A kedvezőtlen, gyengítő hatások eredményei a hibák, amelyek mindig valamilyen jelentős különbség, kontraszt létrejöttére utalnak, olyan pontokra, melyeket mindaddig különös figyelemmel kell kísérnünk, amíg a két nyelv azonos elvek szerint rendezett teljes formális grammatikája nincs előttünk, s a két nyelv szükséges elemeit úgy nem helyezhetjük egymásra, mint az írásvetítő "szendvicseit".

A jelen esetben magyarul tanuló francia nyelvű hallgatók hibáit szeretnénk megvizsgálni. Véleményem szerint a munkát nagyobb biztonsággal tudom ebben az irányban végezni, amikor tehát a célnyelv a tanár anyanyelve. /Csoportunk Dr. Kelemen Tiborné jelenlétével abban a szerencsés helyzetben van, hogy az ellenkező irányú kutatásokhoz is megfelelő kontrollal rendelkezik./

A Nemzetközi Előkészítő Intézetben ebben az évben többszörös szűréssel sikerült tizenkét hallgatót találni, akik valóban francia anyanyelvűeknek tekinthetők. A szűrést a saját bevallás, az egymás között használt nyelv megfigyelése, az érettségig végzett tanulmányok nyelvénak ellenőrzése jelentette. A vizsgált hallgatók közül 4 Dahomey-ből, 2-2 Algériából, illetve Tunéziából, 1-1 Franciaországból, Madagaszkárból, Szomáliából és Togóból jött. Munkájukat először tíz heti tanulás után írt dolgozataik s vizsgájuk alapján

értékeli az Intézet. A fogalmazások 256 mondatából a 108 hibás mondat /42 %/ értékelése a beszámoló tárgya.

Az írásbeli munkákban a legszembetűnőbb hibák a hangzójelölésből adódnak. /Mint hogy a nyelv hallgatóink többségénél csak eszköz, magyar iskolai értelemben nem oktatunk helyesírást, ezért látszik helyesebbnek hangzójelölésről beszélni./ Diákjaink e téren nyújtott teljesítménye elég jó. Nehézséget elsősorban a két nyelvben közös szavak pontos írása okoz: Sovjetunió, september, métro, Europa. Érdekes, hogy az s-sz írását máshol soha nem tévesztették el.

Különös hibát okozhat az ny hang jelölése: Nem emlékszem hogyan voltunk, de szerintem sokan, Fiúk és lányok együtt voltunk.

Nyilván a francia gn íráskép hatására keletkezett a hibás jelölés. Hallási és kiejtési problémára vezethető vissza a Ideg ebédet kaptunk hiba, amelyet a hallgató dolgozatában dicséretes következetességgel ismételt.

Sorozatos tévedések figyelhetők meg az á és az é hangok jelölésében: a hallgatók nem érzékelik az időtartamkülönbséget, nem is tartják szükségesnek jelölni /a hangszin inkább a jellegzetesen magyar a ejtésekor torz/, beleértve ide azokat az eseteket is, amikor pedig tétélesen tanítjuk az a nyúlását: sétálni megyünk a városba, vacsorazni, ruhaimat, napjan, fizikat, matematikat, kémiat, munkat. A kisérleti szó ékezetének elhagyása /zárt szótagban!/ pedig mintegy ellenpontja a ségítség, mégálló felesleges ékezetének /nyílt szótag e-je fölött; a megálló tagolását még nem ismerte fel a diák/.

Az u-ü hang írásképi összekeverése több esetben is felbukkan: szomorü. A tévedés mindig ilyen irányú. Mivel a hallgató írásában az egyszerű u betű az ü hang jele, hogy az ő logikája szerint is u legyen belőle, két pontot tesz fölé. Hasonlót tapasztalhat pl. Glück nevében is.

A névelő - a francia szintén használja, s érdemes lesz kidolgozni a használati különbségeket - viszonylag kevés hiba forrása. Zavaró elhagyásával inkább a fordított szórendű nominális mondatban találkozunk: A város központja nem Budán, hanem Pesten van, ahol nagy forgalom.

Az egyszerű jelzős szerkezet automatizálódása zavarja itt a nominális mondatrendet /nagy a forgalom/. A névelő elhagyása felé vezethette a hallgatót az is, hogy főleg egyes szórendű nominális mondatokkal találkozik, ahol a második tag előtt nincs névelő /a "Péter a katona" típusú mondatokat nem tanítjuk a tanév első szakaszában/. Ezért tekinthető például teljesen egyedi jellegűnek a Most Magyarország a mezőgazdasági és ipari ország mondat.

A névelő speciális problémája a magánhangzós kezdetű szavak előtti határozott névelő a formája: a ebédet, a ajtókat. A tanuló nem tartja szükségesnek a hiátus megszüntetésére a z hang jelölését. Bár egyes számú példa is akad, főleg többes számú főnevek előtt figyelhető meg a z betű elhagyása. Ha egyáltalán szabad ilyen áttételes hatásokat feltételezni, arra gondolhatunk, hogy a francia írásképnek a főnév kezdő hangjától való függetlensége, változatlansága idézheti elő a magyar névelő írásának megmerevedését: les portes, les rideaux, illetve les enfants, les images. Az azonos íráskép különböző ejtési lehetőségei implikálhatják a magyarban is az egységes írásképet.

Hangrendünk annyira körülhatárolt és biztos, hogy hibákat inkább a kivételek használata mutat: iszünk, ösztöndíjet, hiden. Elég állandó, más nyelvterületről jövőknél is sokszor előforduló hiba a mutató névmások hangrendjének rossz megválasztása: Akkor nem volt szabad szoba abban az intézetben, amiben most írom ezt a fogalmazást.

Azért szeptember vége óta Nándorfehérvári intézetben lakom.
Először nehéz volt számomra a Budaörsi intézetbe jönni.
De most az már szokás a véleményem szerint. Három hónappal
azelőtt érkeztem Magyarországra. /Ezt december közepén írta egy szeptemberben érkezett hallgató./ A rengeteg azért..., mert és azért..., hogy szerkezet elnyomta a hallgatók tudatában azt a szabályt, hogy a visszafelé utalást a névmás palatális változatával kell végeznünk.

A névszórágózás, a francia előljárók tartalmának ragokkal való kifejezése, s főleg a -t tárgyrag - helyi érték viszonya sok hiba okozója. A tárgyraggal kapcsolatos példák: Szeretem a magyar nyelv, ...akarok folytatni a tanulásum, Tanítanak nekünk magyar története és régen élete, Azért jöttem Magyarországra, hogy folytattam a tanulásum, Este csináltunk egy nagy tűz, Remélem elvégezni jó az tanulásum, Aki több dolgozik mint a norma, kap pénzt.

A példák az utolsó kivételével, ahol a hiányzó rag nem is tárgyat jelzett volna, VO szórendűek; OV szórend esetén a tárgyragot ritkábban hagyják el. Ami egyik oldalról segítséget jelenthet /szórend /, az a másik oldalról mint hiba forrása lép fel: a szokatlan helyzetű tárgyszó végére kiteszik a szokatlan ragot, a megszokott pozícióban álló tárgy pedig az anyanyelv áthatása miatt a megszokott módon ragtalan marad. A tárgyragot az ige után álló tárgyon a francia mintegy redundánsnak érzi. A tárgyrag érdekes helyettesítése jelent meg a következő mondatokban:

És mindenkinek érdekelt a szép hang.

Sok gyerekeknek érdekelt beszélgetni egy külföldivel.

Nyilván a vkinek tetszik vmi és a vkit érdekel vmi szerkezet összeolvasztásából jött létre az új, hibás képlet. A tetszik könnyen be is helyettesíthető az első mondatba, s kissé csikorogva a másodikba is: És mindenkinek tetszett a szép hang, illetve Sok gyerekeknek tetszett beszélgetni egy külföldivel.

A névszóragozás speciális problémája a birtokos személyragozás a birtoklás kifejezéseiben. Nem ritkák az ilyen mondatok: Mindenkinek motorkerékpár volt, Nagyon szeretek sétálni Budapestben, mert van sok régi és szép épület, Élet végig utálni fogom ezt a számot, Ezek a magyar fiatalok segítenek a magyar nyelv tanulásban. Ugyanigy hiányzik a -nak, -nek rag a fordított szórendű szerkezetekben: Háromnegyed tizenkétkor vége van a magyar órák, Jó az élete a külföldi diákok Magyarországon. Amíg az első a franciától teljesen idegen szerkezet alapos megtanulásának kérdése, a második már francia anyanyelvi hatást tükröz, amire már a fordított szórend alkalmazása is utal:

élete a külföldi diákok
la vie des étudiants étrangers, ahol az ismerős szórend ragtalan, a magyarban helytelen alakot eredményez, hasonlóan a VO szórendű rag nélkül hagyott tárgyhoz.

A határozóragok körében tapasztalt tévedések lehetnek a vonzatok eltéréseinek következményei: Mindig gondoltam, az ösztöndíjról /réfléchir sur qch/, Mult szombaton találkoztam a barátnőm /rencontrer qn, elhagyott tárgyrag/, egy külföldi diák, Samy laktunk együtt, A hallgatók, fiúk és lányok, együtt táncoltak a régi, szép ruháival /vkivel együtt, a nem megfelelő szó raggal való ellátása/, Akkor mentünk felszállni a métrot /prendre le métro/. Néha ugyanez névmási alakban jelentkezik: Azt kérdeztük neki, hogy miért. Adódhattak a hibák más anyanyelvi áthatásból: Friss, kimentünk az étteremből, vagy lehetnek az előljáró - rag összefüggés elhanyagolásának a következményei, főleg a mondat végén: Ott vacsoráztunk egy nagy étterem, Két órákor érkezünk nemzeti muzeum, Persze találhatók erre példák a mondat helyesejében is: Budapest sok külföldi diákok tanulni minden világ, Minden világ érkeznek hallgatók a Nemzetközi Előkészítő Intézet.

Akadnak végül olyan raghibák, amelyeket jóval nehezebb megmagyarázni, vagy a magyarázat kiesik a nyelvi összevetés területéről: Három mégállóhoz után leszálltunk, Mikor befejeztem az egyetement, visszamegyek a házámba. Az egyetement nyilván a sokszor használt egyetemen-re épített alak, a házámba a ház - haza keveredésének az eredménye. A magyar nyelv bátrabb kezeléséből kerekedhetnek olyan szerkezetek is, hogy nem könnyű őket helyes mondattá formálni a leírt mondat több elemének helyén hagyásával: Hatan és tizen között laktunk egy szobában.

Az igeragozás terén tapasztalt főbb nehézségek a következők:

1./ Az alanyi és a tárgyas igeragozás használatának az összekeverése: Mindenki kapta egy munkaruhát, 11-kor befejeztünk a munkát, mert marha meleg van, eszünk a ebédet, és visszamegyünk, Gyorsan elhatároztunk, hogy együtt mentünk, Van egy erősítő, ami kiabál azt a számot. Mivel ez a magyarban különös jelenség, semmiféle kontraszttal nem rendelkezünk francia oldalról.

2./ A magyar concordance des temps: mint már az egyik előbbi példa is mutatta, a múlt idejű főmondat után a mellékmondat egyidejűségét vagy utóidejűségét nem merik a jelen idő abszolútizálása miatt ezzel az igeidővel kifejezni. Ilyen mondat még: Azt felelte, hogy a népstadionban akarta a C.A-t és az E.S.S-t nézni; Egy barátom azt mondta, hogy holnap akart Monastirba menni. A francia áthatást csak a magyaron belül maradó gondolkodásmód kialakításával lehet ellensúlyozni.

3./ A befejezettséget jelölő igekötők elhagyása vagy helytelen használata: Már ismerkedtem néhány gyerekekkel a

vonatban, A tanárok szívesen magyaráznak minden szót, Így határoztam, hogy mérnök leszek, Elkészöntök neki és helyemet foglalom, A klub, amit szeretttünk, győzte a C.A-t.

A jelenség megértetése nem könnyű. Az újabb francia nyelv-tanok megkülönböztetik az accompli /non-accomplí párost /on allume le feu - le feu est allumé/, de minthogy a két szemlélet játéka egészen mást, cselekvő-szenvedő szembe-állítást ad, ez csak igen távoli analógia lehet a magyar folyamatos-befejezett kontraszt érzékeltetésére.

4./ Néhány példa felhívja a figyelmet az ige más bővítményei-re is. Míg a magyarban a tud, kezd, akar és ennek szinonimái mellett található infinitivusi tárgy, a francia anyanyelvűek nem idegenkedtek ilyen mondatoktól sem: A mérnököket néztem dolgozni, Egyetemen hiszek lenni, Remélem elvégezni jól a tanulást. Az első példa hibás voltának mértéke vita tárgya lehet, hiszen már a lát igével teljesen jó mondatot kapunk /A mérnököket láttam dolgozni/, s az Amott látok az ég alatt egy madarat repülni népdalsor is a szerkezet létének bizonyítéka. A hall igével szintén alkothatók ilyen mondatok. A vélekedést kifejező igék mellett azonban helytelenek kell minősíteni az infinitivusi tárgyat még akkor is, ha a közbeszédből idézhető ilyen mondat: Gondoltam egy megbeszélést tartani. Itt a gondol - figyelembe véve a szövegen kívüli környezetet - az akar ige szinonimája volt.

A 108 hibás mondat közül a szórendileg hibás 25 érdekes s elég egységes következtetésre ad módot:

<u>Hibás</u>		<u>Helyes</u>	<u>Példa</u>	<u>Az ige pozícióváltása</u>
$C_1C_2 V$	--	C_1VC_2	Kétszer itt voltam.	-1
VCO	--	CVO	Csináltunk együtt mindent.	+1
SVN	--	SNV	A tánc volt szép.	+1
CVC	--	CCV	Amikor jöttem Magyarországra...	+1
VNInf.	--	NVInf.	Szoktam szomjas lenni.	+1

VCS	--	CVS	Volt nálam a gitárom	+1
VInf.CC	--	VCInf.C	Nem tudok beszélni jól magyarul.	+1
CCV	--	CVC	Azért szorgalmasan tanulunk...	-1
VNInf.	--	NVInf.	Akarunk mérnök lenni.	+1
VCInf.	--	CVInf.	Lehet jól tanulni.	+1
VNInf.	--	NVInf.	Akarok mérnök lenni.	+1
VO	--	OV	Kapnak ösztöndíjat.	+1
VC	--	CV	...de járt gyorsan.	+1
C ₁ C ₂ V	--	C ₂ C ₁ V	Hamar az ebéd után elmegyek.	∅
CInf.V	--	CVInf.	Arról beszélni fogok ...	-1
C ₁ C ₂ V	--	C ₁ VC ₂	Későn Magyarországra érkeztem.	-1
CVmegInf.	--	CmegVInf.	Nagyon akartam megtanulni	+1
CNV	--	CVN	Azért nagyon boldog voltam.	-1
VCInf.	--	CVInf.	Kell szorgalmasan tanulni.	+1
VInf.N	--	NVInf.	Akarok lenni geológus.	+1
VC ₁ C ₂	--	C ₁ VC ₂	Utaztam öt barátommal Párizsba.	+1
SVInf.N	--	SNVInf.	Én akarok lenni hegedűművész.	+1
SVN	--	SNV	Ez volt egy kísérleti tábor.	+1
VC	--	CV	Sétáltunk sokat.	+1
VC ₁ C ₂	--	C ₂ VC ₁	Vagyunk itt dolgozni.	+1

Mint a táblázatból látható, a helyes magyar mondat megformálásához az igének, a mondat állítmányának a legtöbb példában a hibás szórendhez képest egy hellyel hátrébb kell lépnie. Miből adódik ez az egy helynyi eltérés? A francia mondat alapszórendje SVO, ahol a névmási S-nak az értéke a magyar ragokéval azonos. A szórend magyarra alkalmazása esetén tehát egy V/S/O szórendű mondat jön létre. Ez magyarázza az általános igés indítást a hibás mondatokban. A magyarban a nyomatékos mondatrészek megléte miatt ez a szórend viszonylag ritka, s a hallgatók mondatai között általában nem szokott előfordulni olyan, amelyben az állítmány volna hangsúlyos /Hivom a rendőrséget/.

Abban a kevés mondatban, ahol az állítmánynak előbbre kell lépnie, a hallgató két határozót tett az ige elé, illetve az összetett /jövő idejű/ igealak használatába bonyolódott bele. Gyakorlati pedagógiánkban tehát tudatosítanunk kell hallgatóinkban, hogy csak valóban nyomatékos, hangsúlyos igével indíthatnak mondatot, más esetekben az igének a franciához képest általában egy hellyel hátrébb lépésére van szükség.

Egyéb szórendi kérdések is jelentkeznek, főleg a jelzős szintagmákban: Itt fiatalok magyar is találkoztunk, Mindenki kapta egy munkaruhát, egyforma, mindig az ugyanaz angol számot. - Dahomeyben régi emberek azt mondják, hogy Magyarország Közép-Európában fekszik, és ez a kis szép ország. Ők is azt mondják, hogy Magyarországon van sok szakember, sok tudós.

A kis szép ország a jelzők meg nem érzett, vagy meg nem tanított tömbösödésével függ össze: a kis melléknév közvetlenül megelőzi a főnevet /egészen az összetétellé válásig/. Az Ők is azt mondják az aussi eltérő pozíciójával magyarázható.

Tovább is lehetne folytatni a hibák idézését és értelmezését. Minthogy azonban az előfordulások száma igen alacsony, s más, a gyakorlati munkából emlékként megmaradt adatok sem támasztják alá megfelelő biztonsággal, felhasználásuktól eltekintünk. Remélhető viszont, hogy a további adatgyűjtés megszilárdítja ezeknek az értékét is, s a hibák száma, jellege alkalma lesz arra, hogy a hallgatók egyéni képességein kívül a nyelvi áthatásról is képet adjon.

Kozma Endre:

A magyar intonáció funkcionális vizsgálatának újabb lehetőségei Brizgunova elmélete alapján

1.1. A nyelvtudomány egy-egy nagyobb horderejű felfedezése, a nyelvi valóság megközelítésének valamely újabb koncepciója és új áranlatok, iskolák térhódítása nyomán gyakran kerül sor a nyelvoktatás kisebb-nagyobb reformjára, tartalmi és módszertani megújítására. Sokszor azonban a nyelvoktatásban felgyülemlett tapasztalatok, a gyakorlati munka során felbukkanó összefüggések válnak új nyelvelméleti koncepció forrásává.

Az intonációnak, valamint az intonáció funkcionális vizsgálatának az az elmélete, amely Brizgunova munkáiban az utóbbi években egyre határozottabb formát öltött és általános elméleti-metodikai rendszerként kristályosodott ki, szintén gyakorlati, nyelvoktatási feladatok megoldása közben formálódott, vált önálló, egységes koncepcióvá.¹ Az a körülmény, hogy az orosz intonációt idegen anyanyelvűeknek kellett megtanítani, a szokásostól jelentősen eltérő követelményeket és vizsgálati szempontokat állított az intonációs kutatások elé. Az intonáció szerteágazó, sokszínű fonetikai megjelenési formáinak, értelmi és érzelmi aspektusának és bonyolult lexikai-szintaktikai kapcsolatainak a szótári munkára emlékeztető regisztráló-felsoroló feldolgozása helyett más, funkcionálisan is jobban megalapozott, didaktikailag használhatóbb intonációs típusok feltárása vált szükségessé.

1.

J.A. Brizgunova: *Praktyicseszkaja fonetyika i intonacija russzkogo jazika* /Moszkva, 1963/; *Fonetyika i intonacija russzkój recsi* /Moszkva, 1965./ *Zvuki i intonacija russzkój recsi* /Moszkva, 1969./.

J.A. Brizgunova, *O szmiszlorazlicsityelnih vozmozsnosztvah russzkój intonacii: Voproszi jazikoznanija* 4. 42-52 /1971/

A fenti forrásműveken kívül felhasználtam Brizgunova nem publikált egyetemi előadásairól 1971-ben, a moszkvai Lomonoszov Egyetemen készült saját jegyzeteimet is.

Olyanoké, amelyeknek kijelölése nem esetleges, véletlenszerű, amelyek az elhangzó nyelvi információt értelmileg is befolyásolják, tehát megtanításuk a külföldiek számára elengedhetetlen.

Az említett követelményekkel összhangban kutatásai során Brizgunova az intonáció vizsgálatának olyan metodológiáját dolgozta ki, amely a mondat lexikai-grammatikai készletének többértelműségén, valamint az intonáció és a lexikai-grammatikai készlet kölcsönhatásának tanulmányozásán alapul. Ez a metodológia és következetes alkalmazása tette lehetővé a didaktikai célokat szolgáló intonációs típusok kijelölésén túl az intonáció nyelvi-funkcionális alapegységének, az intonációs konstrukciónak felfedezését, amely Brizgunova intonációs elméletének legfontosabb, központi kategóriájává vált.

1.2. Az orosz nyelv egyik szembeűnő sajátossága, hogy a mondatok lexikai-grammatikai készletének többértelműsége rendkívül elterjedt. Ennek következtében az intonáció jelentésmegkülönböztető szerepe is nagyobb, mint sok más nyelvben, többek között a magyarban. A speciálisan orosz nyelvi problémák, orosz nyelvi tények vizsgálata közben kialakult metodológia alapelvei és vizsgálati eljárásai ezért általánosabb érvényűvé szélesíthetők és más, az orosztól jelentősen eltérő intonációs rendszerek tanulmányozásakor is alkalmazhatók. Természetesen csak úgy, hogy e metodológia alkotó alkalmazását tartjuk szem előtt, és nem abszolutizáljuk a segítségével feltárt orosz nyelvi tényeket.

Több, a moszkvai egyetemen disszertációját készítő külföldi kutató munkáját figyelemmel kísérve, alkalmam volt meggyőződni arról, hogy az intonáció vizsgálatának Brizgunova által kidolgozott metodológiája valóban alkalmazható az orosztól genetikailag és szerkezetükben, intonációs rendszerükben jelentősen eltérő nyelvekre. Saját vizsgálódásaim, megfigyeléseim azt mutatják, hogy a magyar nyelv sem kivétel ez alól, és hogy Brizgunova vizsgálati módszereinek átültetése rendkívül gyümölcsöző lehet a magyar intonációs kutatásokban és az intonációval kapcsolatos

alkalmazott nyelvészeti feladatok megoldásában egyaránt.

Ezért vállalkozom arra, hogy e dolgozatban magyar nyelvi anyaggal is megvilágítva bemutassam Brizgunova metodológiájának legfontosabb elemeit. Nem kívánok azonban pusztán ismertetésre szorítkozni. Ezért feladatomban tekintem azt is, hogy megjelöljem a magyar alkalmazás lehetőségeit és problémáit, meghatározzam a magyar nyelvészeti irodalomban kevésbé ismert vagy másképpen értelmezett, illetőleg a Brizgunovánál nem meghatározott alapfogalmakat. Nem vállalkozhatok viszont sem a metodológia, sem az orosz, illetőleg a magyar intonációs rendszer tüzetes elemzésére. Brizgunova elmélete és gyakorlata kisebb-nagyobb részletességgel hozzáférhető az idézett munkákban; a magyar intonációs rendszerre való alkalmazás pedig további elmélyült kutatómunkát igényel és - meggyőződésem szerint - érdemel is.

2.1. Az intonáció

Az intonáció - értelmezésünkben - nem csupán a mondat, vagy kisebb beszédrészek beszéddalát jelenti. Intonáción azt a hangzó mondatokban megjelenő akusztikai-artikulációs komplexumot értjük, amelynek főbb komponensei az alaphang magassága /beszéddallam/, az intenzitás /hangsúly/, az időtartam /beszédritmus/ és a hangszin, illetőleg ezek változásai.² Ezek a komponensek alkotják - mint a továbbiakban látni fogjuk - az intonáció nyelvi-funkcionális alapegységének, az intonációs konstrukciónak a fonetikai oldalát.³ Az intonációs konstrukció /a konstrukció egésze, valamint egyes komponensei/ az intonáció beszédbeli funkcionálása közben aktív kölcsönhatásba lép a mondat lexikai készletével és grammatikai eszközeivel /a lexikai-grammatikai készlettel, beleértve a szórendet is/. A lexikai-grammatikai készlet részben meghatározza, részben alakítja, módosítja az intonációs konstrukciónak és egyes komponenseinek nyelvi funkciót. Ezért az intonációt nem tekinthetjük kizárólag a fonetikai szinthez tartozó nyelvi jelenségnek.

2.2. Az intonációs szintagma

A "szintagma" műszót Brizgunova nem a magyar nyelvészeti irodalomban szokásos értelemben, nem a "grammatikai szószerkezet" elnevezésére használja. Brizgunova szóhasználatában - ahogy ez a Scserbától származó meghatározás óta általános a szovjet nyelv-tudományban - a szintagma intonációs tagolási egység, a beszéd legkisebb tagolt része, amely egy adott szövegkörnyezetben és beszédhelyzetben egy sértetlen fogalmi, gondolati egységnek felel meg.⁴ E tagolás a mondat grammatikai-szintaktikai szerkezete által meghatározott keretek között valósul meg, ezért - akár az intonáció - ez sem tisztán fonetikai jelenség. De mert a grammatikai szinten történő, a "grammatikai szószerkezetekre" való tagolástól - közvetlen kommunikatív funkciója és szituatív jellege miatt - minőségileg különbözik, a Brizgunovaféle szintagma nem azonos a "grammatikai szószerkezettel", noha gyakran egybe is eshet vele. A magyar nyelvészeti irodalomban

---

² Az intonáció műszó ilyen tágabb értelmű használata az orosz nyelvészeti irodalmon kívül is előfordul, magyarul sem példa nélküli. Vö. Elekfi László: Vizsgálatok a hanglejtés megfigyelésének módjaihoz /Budapest, 1962./

³ Az intonációs konstrukcióról részletesen a 2.5. pontban szólok.

⁴ Vö. L.V. Scserba, Prepodavinyje inosztennih jazikov v szrednyej skole: Obscsije voproszi metogyiki /Izd. APN/ 46 /1947/.

elterjedt "szólam", "szakasz", "ütem" stb. műszavak szintén más, a beszéd fonetikai tagolása során keletkezett egységek elnevezésére vannak lefoglalva, és ezek is elvileg különböznek a Brizgunova által használt és értelmezett intonációs tagolási egységektől. Az elmondottak miatt szükségesnek látszik a Brizgunova által használt műszó megtartása, de, hogy elkerüljük a terminológiai félreértéseket, a Brizgunova-féle "szintagmát" a továbbiakban mindig "intonációs szintagmának" fogom nevezni.

2.3. Az intonációs szintagma-tagolás fonetikai aspektusa

Az intonációs szintagma-tagolás szerepe a beszédben az, hogy a hangzó mondatokat olyan intonációs tagolási egységekre, szakaszokra ossza, amelyek mindegyikét egy-egy intonációs konstrukció realizálja. A beszédnek ez a lineáris tagolási egysége kiterjedhet egyetlen szóra /kötőszóra, vagy akár hangra/ és egy teljes mondatra is, amely számos szót tartalmaz.

A fonetikai irodalomban az intonációs szintagma /illetőleg a megfelelő tagolási egység/ határait leggyakrabban a beszéd-szünettel azonosítják. Valóban, az intonációs szintagmák határain legtöbbször beszéd-szünetet is találunk. Ez a szünet azonban hiányozhat, vagy - mint ez nemegyszer előfordul - az intonációs szintagmán belül nagyobb a beszéd-szünet, mint két intonációs szintagma között. Gyakran jelzi az intonációs szintagma határát éles, a dallamvonalat hirtelen megszakító hangmagasság-változás is. A tagolás törvényszerű, állandó jegyeként azonban ezt sem ismerhetjük el, mert bizonyos intonációs típusok találkozásakor, vagy jellegzetes, egyedi realizálásukkor ez a változás elmosódhat, vagy akár egészében hiányozhat is.

Az intonációs szintagma határainak fonetikai meghatározásához a magyarban támpontot nyújthat az intonációs szintagmát záró dallamvonal és a kezdő pozícióban lévő főhangsúly. A főhangsúly

azonban korántsincs minden esetben kezdő pozícióban, és ilyenkor a viszonylag hangsúlytalan kezdő szakasz szabad dallamvonala könnyen összerosódhat a tagolást megelőző záró dallammal, különösen, ha az egyenletesen ereszkedő. Érdemes lenne vizsgálatokat folytatni a beszédíram és az intonációs szintagma-tagolás összefüggésével kapcsolatosan is, bár szemmel láthatóan ez is függ a beszéd egyéni jellegzetességeitől, valamint az alkalmi beszédhelyzettől. Brizgunova feltételezése szerint a kérdést véglegesen az artikuláció változásának és az artikulációs szünetnek a részletes eszközfonetikai vizsgálata oldhatja meg, esetleg annak felderítése, hogy az egész artikuláció nem igazodik-e az intonációs centrumhoz. A magyar nyelvet illetően különösen ez utóbbi feltételezés látszik igen kétségesnek, vagy legalábbis sokkal korlátozottabb mértékben várható, mint az oroszban.

2.4. Az intonációs szintagma-tagolás funkcionális aspektusa, a tagolás törvényszerűségei

E problémakör tisztázását több körülmény is nehezíti. A tagolás törvényszerűségeit az intonációval foglalkozó munkák gyakran vagy csak a frázis ritmikai szerkezete, vagy csak a mondattani szerkezet alapján igyekeznek meghatározni. Ugyanakkor nem mindig különböztetik meg a tagolás vizsgálatának két aspektusát: /a/ az intonációs szintagma fonetikai felépítésének kérdését, amely eszközfonetikai kutatásokat igényel és /b/ a tagolás törvényszerűségeinek aspektusát, amely az intonáció és a mondat lexikai-grammatikai készlete kölcsönhatásának a vizsgálatát teszi szükségessé. További félreértéseket okoz, hogy ha nem veszik figyelembe a tagolás variativitását, a mondat intonációs egységekre bontásának egy lehetséges megoldását úgy írják le, mintha az lenne az egyedül lehetséges

tagolás, majd ennek alapján kísérelnek meg törvényszerűségeket is megállapítani.

Csak a lexikai-grammatikai készlettel való kölcsönhatás elemzése teszi lehetővé az intonációs szintagma-tagolás két fő típusának szétválasztását. Ezek a funkcionálisan jól elkülönülő típusok ugyanis fonetikailag semmiben sem különböznek egymástól. Az intonációs szintagma-tagolás funkcionális szempontból lehet /a/ alapvető, vagy kötelező tagolás, és /b/ kiegészítő, vagy nem kötelező, variatív tagolás. Az előző a mondat logikai-mondattani szerkezetétől függ, s alkalmazása azért kötelező, mert hiánya nehézséget okoz a gondolat megértésében. Az utóbbi a beszélő szándékát fejezi ki, azt, hogy milyen fokú részletességgel kívánja közölni a gondolatot, illetőleg, hogy mely részek fontosságát kívánja kiemelni, ezzel magyarázható ennek a tagolástípusnak a variativitása is. Ha egy intonációs szintagma további, rövidebb intonációs szintagmákra már variatív tagolással sem osztható, minimális intonációs szintagmáról beszélünk. Ha a mondatban csak kötelező tagolást alkalmazunk, teljes intonációs szintagmák jönnek létre.

A tagolás törvényszerűségeinek összefüggése a logikai-mondattani szerkezettel és különösen a modális tényezőkkel a magyar nyelvet illetően még tisztázatlan problémakör, ezért nem csupán helyszüke miatt kell pusztán illusztrációra szorítkoznom: Az Ő, meg a barátja gyakran járnak kirándulni, mert tudják, hogy ez jót tesz egészségüknek mondatban a kirándulni szó után alapvető tagolási határt találunk, amely két teljes intonációs szintagmára bontja a lexikai-grammatikai készletet. Mind a két intonációs szintagmát többféleképpen is továbbtagolhatjuk. Ha minden lehetőséget felhasználunk, a kiegészítő, variatív tagolás során minimális intonációs szintagmákhoz jutunk:

Ő, meg a barátja gyakran járnak kirándulni, mert tudják, hogy ez jót tesz egészségüknek.

A tagolási variációk közül egyesek együtt is lehetségesek, mások csak külön-külön.

2.5. Az intonációs konstrukció

Az intonációs szintagma-tagolás - mint láttuk - azt mutatja meg, hogy a hangzó mondat hány intonációs szakaszra, tagolási egységre bomlik /amit a hangzásban a beszédészület, a beszéd-dallam hirtelen megváltozása, az intonációs szintagma záró dallamvonala és a kezdő pozícióban lévő főhangsúly vagy más, eddig nem tisztázott fonetikai jelenség jelez az intonációs szintagma határán/. Az intonációs szintagma-tagolás tehát a hangzó mondatok tagoltságának a tényét jelzi. Egyazon intonációs szintagma a mondat értelmétől, emocionális töltésétől, mondattani-szintaktikai szerkezetétől, a kontextustól és végül az egyéni beszédjellegzetességektől függően számtalan intonációs megoldást nyerhet. Nyelvi funkciók betöltésére csak azáltal válik alkalmassá az intonáció, hogy ezek a - fonetikai szempontból gyakran nem kis mértékben különböző - hangzó formák jól felismerhető intonációs típusokba csoportosulnak, amelyek mindegyike releváns fonetikai jegyekkel is rendelkezik és meghatározott szerepkörre specializálódnak az intonációs rendszerben.

Az intonációs típusok meghatározására - mivel hangzó jelenségről van szó - a kutatások során fonetikai kritériumok látszottak a legmegfelelőbbeknek. Leggyakrabban a beszéddallam, ritkábban más fonetikai jegyek /például a hangsúly fajtája/, vagy esetleg néhány fonetikai jegy együttes vizsgálata alapján meghatározott intonációs típusokat vetettek egybe /második lépésként/ az egyes nyelvi alakulatokkal /a mondat fajtájával, az összetett mondatok típusaival stb./, majd ennek alapján próbálták megkeresni, azokat a nyelvi funkciókat is, amelyeket

ezek a típusok megvalósítanak. Az intonációs típusok ilyen meghatározása és funkcionális vizsgálata még fonetikai szempontból is ingatag. Legtöbbször nem különböztetik meg az intonáció azon elemeit, az intonációs szintagma azon szegmentumait, amelyekben a nyelvi jelentést hordozó változása nem okoz lényeges értelmi eltérést. De az akusztikai valóságban még ezek a szegmentumok is olyannyira módosulhatnak, hogy csak ezek alapján az intonációs típusok általánosan érvényes meghatározása rendkívül bizonytalanává válik. Így pedig semmi biztosíték sincs arra, hogy nem csupán bizonyos részesetekre jellemző jegyeket általánosítunk-e. Az ilyen, már fonetikailag is kétséges intonációs típusoknak mechanikus összevetés útján történő funkcionális vizsgálata bizonyos részigazságok felismerésén túl aligha vezethet az intonáció valódi nyelvi-funkcionális szerepének teljes megismeréséhez.

A szerzők többsége megkülönbözteti az "értelmi" és az "emocionális" intonációs típusokat /illetőleg dallamformákat/, de mégsem tudja megnyugtató módon elhatárolni őket. Tisztán fonetikai alapon ez aligha lehetséges, mivel a beszédben ezek valóban erősen összefonódnak. Ilyen alapon nem határolhatók el azok az "emocionális" intonációk, amelyek még valóban nyelvi jelölők segítségével, nyelvi jelenségként realizálódnak azoktól, amelyek már nem jelszerűek, tehát a nyelvi jelenségekhez csak határterületként, vagy egyáltalán nem kapcsolódnak, amelyeknek vizsgálata tehát nem nyelvészeti, hanem fiziológiai-lélektani feladat. És végül nem kis problémát okoz az sem, hogy az intonáció egyoldalú fonetikai vizsgálata nem képes pontos választ adni arra, hogy mi a helyzet az értelmi árnyalatokkal és a végtelen számú átmeneti típusokkal.

A problémák gyökere az intonáció és a nyelv egyéb aspektusai, más szinten elhelyezkedő jelenségei között húzott mesterséges határvonalban van. A helyzet rendkívül hasonlít arra, amit a

beszédhangok izolált, autonóm vizsgálatának következtében keletkezett, és a fonetika, valamint a fonológia közötti átmeneti ellentmondásokat szülte. A problémák megoldásának utja az, hogy figyelmünk középpontjába helyezzük azt a nyelvi közeget is, amelyben, amellyel kölcsönhatásban az intonáció funkcionál, vagyis szem előtt tartjuk az intonáció és a mondat lexikai-grammatikai készletének kölcsönhatását, amelynek során az intonáció funkciói megvalósulnak.

Az intonáció alapvető nyelvi funkciója a jelentésmegkülönböztetés. Ezért a nyelv intonációs típusainak meghatározásakor is ebből a jelentésmegkülönböztető, "értelmi" funkcióból kell kiindulnunk, hasonló /de nem azonos/ módon ahhoz, ahogyan a hangrendszer nyelvi értékű jelölőinek, a fonémáknak a meghatározásakor eljártunk. Egy adott nyelv hangrendszeréből annyi fonéma különül el, ahány jelentést megkülönböztetni képes hang található benne. Itt is: annyi intonációs típust kell megkülönböztetnünk, ahány olyan intonációs egységet találunk, amely a hangzó mondatok értelmét képes megkülönböztetni.

Az ilyen, "fonológiai" módszerrel felderített intonációs típusokat nevezzük intonációs konstrukcióknak. Az "intonációs konstrukció" elnevezés arra mutat, hogy ezek az intonációs egységek fonetikai aspektusból összetettek /bennük több fonetikai komponens, a hangmagasság, az intenzitás, a hangszín és az időtartam együttesen játszik szerepet/ és lineárisan is szerkezet jellegűek. Míg az intonációs konstrukciók feltárása, számuk meghatározása funkcionális vizsgálattal, "fonológiai" módszerekkel történik, komponenseinek elemzése, az intonációs konstrukció fonetikai jellemzése - a kutatás második lépcsőjeként - eszközfonetikai feladat. A funkcionális "fonológiai" módszerekkel meghatározott és fonetikailag jellemezhető intonációs konstrukciók elvont nyelvi egységek, intonációs invariánsok. Ezek viszonya a valóságban elhangzó intonációhoz olyan, mint a beszédhangok és

a fonémák viszonya: a beszédben realizálódó intonációs megoldások sokféleségével kis számú funkcionális egység áll szemben. Az, hogy a fonetikai ismérvek alapján is jellemezhető intonációs konstrukciók milyen konkrét variánsokban realizálódnak, hogy mi a végtelen számú fonetikai variáns létrejöttének az oka, további fonetikai és funkcionális elemzést igényel; ez a kutatás harmadik lépcsője. /Talán furcsának tűnik, hogy az intonáció vizsgálatának éppen a leginkább kidolgozott, legtöbb maradandó értéket felmutató ágait helyezem a legkidolgozatlanabb, kialakulatlan funkcionális intonációs vizsgálatok mögé. Nem is arra gondolok, hogy ez történt vagy ennek kellett volna történnie a múltban. Itt is a fonológia-fonetika analógiájára hivatkozhatok, arra a tudománytörténeti ellentmondásra, hogy egy ősi, ösztönös fonológiai szemléletnek az artikulációs és akusztikai hangtulajdonságokat legaprólékosabban feltáró fejlett fonetika által való túlhaladása tette lehetővé a korszerű, századunk tudományos színvonalának megfelelő, valódi fonológia létrejöttét./

Az intonációs konstrukció tehát az intonáció jelentésmegkülönböztető szerepe alapján meghatározott, fonetikailag is jellemezhető funkcionális nyelvi egység, intonációs invariáns.

E meghatározás alapján vajon nem helyesebb-e intonációs konstrukció helyett inkább intonémáról beszélni? Az intonéma fogalmának meghatározása jelenleg két szélsőség között ingadozik. A legtágabb meghatározás szerint az intonéma intonációs invariáns. Az intonációs konstrukció fogalma azonban ennél sokkal összetettebb, árnyaltabb. A másik véglet a fonéma megfelelőjeként értelmezi az intonémát /az elnevezés is erre utal/, sőt kísérletet tesz a fonológiai rendszerbe való beépítésére is.⁵

Ezzel kapcsolatban nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a fonémák és az intonációs konstrukciók, a fonológiai módszerek és az

intonációs konstrukciók feltárásának módszerei között, minden hasonlóságuk ellenére, lényeges különbség van. A fonológiai egységek funkciókat tekintve a nyelvnek egy szintjével, a morfológiával hozhatók kapcsolatba. Az intonációs konstrukciók viszont a nyelvnek egyszerre több, különböző szintjével kerülnek aktiv kölcsönhatásba, és a köztük lévő viszony sem azonos a fonémák és a morféma viszonyával. Az általam is többször használt, termékeny és szemléletes analógiát semmiképpen sem abszolutizálhatjuk. A fonémák és az intonációs konstrukciók természetének különbségére Brizgunova is felhívja a figyelmet⁶, és bár nem tagadja annak a lehetőségét, hogy érettebb fokon az intonéma és az intonációs konstrukció összeegyeztethető lesz, ma még nem helyesli ezeknek a fogalmaknak az összekapcsolását.

2.6. Az intonációs konstrukció centrumai, az intonációs központok

Az intonáció egyes komponensei - mint említettem - nem egyenrangúak a jelentésmegkülönböztetés szempontjából. Igaz ugyan, hogy ezek együttesen hozzák létre az intonációt és alkotják az intonációs konstrukció fonetikai aspektusát, de közülük egyesek releváns, mások irreleváns jegyként szerepelnek. Ugyanakkor az intonáció lineáris tagolási egységeinek sem minden szegmentuma vesz részt a jelentésmegkülönböztetésben. A jelentésmegkülönböztető funkció szempontjából az intonációs szintagma azon szegmentumai lényegesek, amelyekben a jelentést "hordozó" változás lezajlik. Ezeket a szegmentumokat intonációs központoknak, az intonációs konstrukció centrumainak nevezzük.

---

⁵ Ilyen, rendkívül érdekes és tanulságos, de vitatható kísérletet találunk például Panov Orosz Fonetikájában, Vö. M.V. Panov: Russzkaja fonetyika /Moszkva, 1967/.

⁶ J.A. Brizgunova, O szmizlorazlicityelnih vozmozsnosztyah russzkoj intonacii: Voproszi Jazikoznanyija 4. 51 /1971/.

Az intonációs központok fonetikai minősége, száma egy-egy intonációs konstrukcióban, az intonációs konstrukció fonetikai megvalósításában betöltött szerepe nyelvenként eltérő. A magyar nyelvben egy és két centrumú intonációs konstrukciókkal kell számolnunk, míg például az orosz intonációs konstrukciók rendszerint egy centrumúak. Ha az oroszban mégis két centrumú intonációs konstrukciót /vagy változatot/ találunk, ezek fonetikai minőségük szerint egyneműek. A két centrumú magyar intonációs konstrukciókban ezzel szemben nem egyneműek az intonációs központok. Eszközfonetikai ellenőrzést igényel annak a pontos megállapítása, hogy az intonáció komponensei közül a magyarban melyek vesznek részt elsősorban az intonációs központok létrehozásában. Valószínűnek látszik, hogy ezek a beszéddallam és a hangsúly; két centrum esetén az elsőt a hangsúly és a beszéddallam együttesen, a másodikat a beszéddallam jellemzi.

A Tegnap sétálni volt Péter? mondat mint intonációs szintagma

például két, különböző nemű intonációs központot tartalmaz: az elhangzó intonációs konstrukció első centruma a második szó sé- szótagján elhelyezkedő mondathangsúly és beszéddallam, a második centrum az utolsó két szótag emelkedő-eső beszéddallama. Óvakodnunk kell attól, hogy akármilyen fonetikai változást intonációs központként értékeljünk, még ha jól hallható is a változás; csupán azok a fonetikai változások jöhetnek számba, amelyek a jelentésmegkülönböztető funkció szempontjából az intonációs konstrukció releváns elemeinek bizonyulnak és ugyanebből a szempontból szigorú törvényszerűségeknek vannak alávetve. Az előbb említett mondatban például tetszőlegesen /vagy legalábbis nagyon széles területen/ variálhatjuk a főhangsúly előtti szakasz dallamát anélkül, hogy a realizált intonációs konstrukció, illetőleg a mondat értelme megváltozna. Ha azonban az utolsó két szótag dallamát egyenletesen ereszkedővé formáljuk, megváltozik a mondat értelme; hasonlóképpen, ha a főhangsúlyt a sétálni helyett a volt szóra helyezzük át.

2.7. A mondat lexikai-grammatikai készletének többértelműsége és az intonáció jelentésmegkülönböztető szerepe

Az intonáció jelentésmegkülönböztető szerepe a lexikai-grammatikai készlet többértelműségén alapul. Brizgunova szerint "a közlés szempontjából többértelműnek nevezhetjük azokat a lexikai-grammatikai készleteket, amelyek a kommunikációban potenciálisan több, mint egy felhasználást tesznek lehetővé. Velük ellentétben egyértelműek azok a lexikai-grammatikai készletek, amelyek csak egyféleképpen használhatók fel a kommunikációban".⁷

A továbbiakban megállapítja, hogy a többértelműség a lexikai-grammatikai készlet megkülönböztető jegyeinek neutralizálása következtében jön létre. A neutralizálódó megkülönböztető jegyek lehetnek lexikai, morfológiai, vagy szintaktikai természetűek; tartozhatnak az egész lexikai-grammatikai készlethez, vagy annak egyes komponenseihez. Az egyértelműség ezzel ellentétes, a többértelműséget korlátozó folyamat eredménye.⁸

Az egyértelmű és a többértelmű lexikai-grammatikai készlet a különböző intonációkkal való kölcsönhatásban más-más jelentést nyerhet a beszédben. Az így keletkező értelmi és emocionális szembenállások nem egyenrangúak: közülük egyeseket nem lehet felcserélni, másokat kölcsönösen felcserélhetünk egymással a - két-három mondatból vagy dialógus egységből álló - szöveg értelmének lényeges megsértése nélkül.⁹

---

⁷ Vö. Brizgunova: i. m. 42.

⁸ Vö. Brizgunova: i. m. 42-43.

Az egyértelmű lexikai-grammatikai készlet és az intonáció kölcsönhatása mindig felcserélhető szembenállások létrejöttét eredményezi; többértelmű lexikai-grammatikai készlet esetén azonban egyaránt keletkezhetnek egymással felcserélhető és fel nem cserélhető szembenállások. A felcserélhető és fel nem cserélhető szembenállások megkülönböztetése alapvető fontosságú az intonációs jelenségek, az intonáció jelentésmegkülönböztető szerepének megítélésében és - mint látni fogjuk - elengedhetetlen az intonációs konstrukciók feltárásakor is.

Vegyünk sorra néhány magyar példát. A tavasz megérkezett.? mondat lexikai-grammatikai készlet többértelmű; a beszédben kérdésként, vagy kijelentésként realizálhatjuk. Az -e kérdőszó azonban egyértelműen kérdővé formálja, bizonyos módosító szók pedig kijelentő mondatként teszik egyértelművé a készletet /A tavasz megérkezett-e? A tavasz valószínűleg megérkezett/. A Péter tegnap volt színházban.? mondat lexikai-grammatikai készlete két szempontból is többértelmű. Itt nemcsak a mondat kérdő, vagy közlő jellege függ az intonációtól, hanem az is, hogy a kérdés és a közlés kiemelt, mondathangsúlyos szava az állítmány, vagy az időhatározó. Ezt a többértelműséget az igekötős igei állítmány szórendje korlátozhatja: Péter tegnap elment a színházba.? Péter tegnap ment el a színházba.? És végül a következő lexikai-grammatikai készlet akkor válik egyértelművé, ha az önmagában is többértelmű kérdő névmást kicseréljük: Milyen hangja van?! Micsoda hangja van! Az utóbbi egyértelmű lexikai-grammatikai készlet ugyanakkor számtalan - felcserélhető - emocionális árnyalatban hangozhat az intonációs konstrukció megválasztása vagy az irreleváns fonetikai egyek változtatása következtében.

---

⁹ Vö. Brizgunova: i. m. 51.

A magyar nyelvi példák is világosan mutatják, hogy "a lexikai-grammatikai készlet többértelműsége esetén az intonáció a készlet többértelműségét konkretizáló alapvető megkülönböztető jegy, egyértelmű készletnél viszont csak fonetikai kísérő jegyként szerepel. Az egyértelmű lexikai-grammatikai készlet /akárcsak a többértelmű/ különböző intonációs konstrukciókkal léphet kölcsönhatásba, de ez a kölcsönhatás minőségileg más eredményez: ekkor rendszerint emocionális árnyalati különbségek keletkeznek".¹⁰

Emocionális árnyalatok, egymással felcserélhető variánsok egyébként más uton is, az intonáció különböző komponenseinek vagy akár az egyes beszédhangok artikulációs jellemzőinek megváltoztatásával is keletkezhetnek.

Az elmondottak alapján lehetségessé válik annak a megfogalmazása, hogy mit értünk "értelmi" intonáción, hogyan értelmezzük az intonáció jelentésmegkülönböztető szerepét: "Értelmi" intonációról, pontosabban az intonáció funkciójáról, tulajdonképpen jelentésmegkülönböztető szerepéről akkor beszélünk, ha a többértelmű lexikai-grammatikai készletnek egymással fel nem cserélhető szembenállást mutató potenciális változatait az intonáció mint alapvető, releváns megkülönböztető jegy konkretizálja a beszédben.

2.8. A lexikai-grammatikai készlet többértelműségének típusai

A Péter tegnap volt színházban.? mondattal kapcsolatban az imént azt mondtuk, hogy ez a lexikai-grammatikai készlet több szempontból is többértelmű. A többértelműség lehetőségei azonban e két - a magyar nyelvben minden bizonnyal leggyakoribb - típusal még korántsem merülnek ki. Brizgunova orosz nyelvi vizsgálatai során az orosz lexikai-grammatikai készletek többértelműségének öt fő típusát különböztette meg, amelyek a lexikai-grammatikai készlet és az intonáció kölcsönhatásának

---

¹⁰ Brizgunova: i. m. 43

sajátságaiiban és a kölcsönhatás eredményében eltérnek egymástól.¹¹

A magyar nyelvet illetően számtalan adat, megfigyelés ismeretes, de a kérdés még rendszeres feldolgozásra vár. Brizgunova többértelműségi típusai közül az első kettő - azok, amelyeket a példák is szemléltettek - a magyarban is megtalálható. A továbbiakban ezzel a két típusal kívánok foglalkozni: ezek - mivel a mondat modalitásával és hangsúlyviszonyaival kapcsolatosak - nemcsak a legelterjedtebbek, hanem a legfontosabbak is, minthogy központi szerepük van az egész intonációs rendszer és az intonációs alapegységek feltárásában.

3.1. A lexikai-grammatikai készlet többértelműségének első típusa

A többértelmű lexikai-grammatikai készlet kérdő, közlő vagy értékelő¹² mondatként realizálódik a beszédben. A többértelműséget a lexikai-grammatikai készlettel kölcsönhatásba lépő különböző intonációs konstrukciók konkretizálják. Például: Hideg van. Hideg van? Mennyi gyümölcs van a fán? Mennyi gyümölcs van a fán!

A többértelműségnek ez a típusa - mint említettem - nemcsak azért a legfontosabb, mert funkcionális megterheltsége a legnagyobb. Ennek a típusnak a keretében keletkeznek azok az értelmi szembenállások, amelyek vizsgálatával a magyar intonációs konstrukciókat meghatározhatjuk.

3.1.1. Kisérlet a magyar intonációs konstrukciók meghatározására

Az intonációs konstrukciók meghatározásakor tehát "fonológiai" kritériumok alapján kell eljárunk. Olyan többértelmű lexikai-grammatikai készleteket kell keresnünk a magyar nyelvben,

amelyeknek beszédbeli konkretizálása során az alapvető megkülönböztető jegy valamelyik intonációs típus használata, és amelynek konkretizálása során a keletkező értelmi szembenállások a szöveg gondolati egységének megsértése nélkül nem cserélhetők fel. Ahány ilyen, releváns fonetikai jegyekben is különböző ellentétpár-típust találunk, annyi intonációs alapegység, intonációs konstrukció létét kell nyelvünkben elismernünk. /Az intonációs konstrukciók jelölésére a továbbiakban IK rövidítést, egyes fajtáinak megkülönböztetésére pedig egy hozzá kapcsolódó sorszámot fogok használni. pl. IK-1, IK-2, stb./

1./ Az IK-1 és az IK-3 meghatározása¹³

E két intonációs konstrukció a legismertebb és legelterjedtebb értelmi szembenállásnak, a kijelentő mondatnak és a kérdő névmást, kérdő módosító szót nem tartalmazó kérdő mondatnak a megkülönböztetője. A többértelmű lexikai-grammatikai készletet az IK-1 mint közlést, az IK-3¹⁴ mint kérdést konkretizálja: Péter tegnap moziban volt. /IK-1/ Péter tegnap moziban

---

¹¹ Brizgunova: i. m. 44.

¹² A mondatok e három csoportba osztása nem jelenti a megszokott öt mondatfajta elvetését. Intonációs szempontú csoportosításról van csak szó, arról a három mondatkategoriaról, amelyet az intonáció - többértelmű lexikai-grammatikai készlet esetén - konkretizálni képes. A MMNyR mondatfajtái közül az "értékelő" mondatok csoportjába így azok kerülnek, amelyekben a beszélő szándéka szerint az érzelmi-akarati tényezők dominálnak és nem információadásra /közlés/ vagy információkérésre /kérdés/ irányulnak elsősorban. Vö. MMNyR II. 26-47.

volt? /IK-3/ Holnap kirándulni megyünk. Jó? /IK-3/

- Holnap kirándulni megyünk - Jó. /IK-1/ Mi ez? Játék? /IK-3/

- Mi ez? - Játék. /Ik-1/

Az IK-1 és az IK-3 jelentésmegkülönböztető funkciójának megfelelően nemcsak egymástól különbözik. Ezért meglétüket más szembenállásokkal is kell majd bizonyítani, amelyeknek egyik párját valamely más IK konkretizálja.

---

¹³Az egyes IK-k fonetikai jellemzésére itt nem kerül sor. Ez részben közismert /a különböző hosszúságú intonációs szintagmák változó fonetikai megoldása is/, részben további, eszközfonetikai vizsgálatokat igényel. Az egyes IK-k kijelölésekor a kérdés funkcionális oldala kerül előtérbe, a fonetikai szempontot csak az intonáció globális azonosítása képviseli. Mint említettem a tüzetes fonetikai elemzés a kutatás második lépcsőfoka, amely egyébként - az orosz nyelvi tapasztalatok alapján feltételezhetően - fonetikai variánsoknak, az egyes IK-k altípusainak a feltárását is eredményezi majd.

¹⁴Tulajdonképpen IK-2 elnevezést is viselhetne ez a konstrukció. Az eldöntendő kérdést realizáló IK azonban Brizgunovánál is a 3. számú, s ennek megtartását az összevetés megkönnyítése is indokolja. A többi IK sorszámozásánál is a hozzá funkcionálisan legközelebb álló orosz IK-t tartottam szem előtt. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az egyes orosz és magyar intonációs konstrukciók között nincsenek lényeges fonetikai és funkcionális eltérések, hiszen csak meghatározásuk módszere közös, a nyelvi anyag azonban nem.

2./ Az IK-2 meghatározása

Az IK-2 valószínűleg a kiegészítendő kérdés intonációjaként hallható a leggyakrabban.¹⁵ E kérdésfajta lexikai-grammatikai készlete azonban tartalmazza a kérdés lexikai mutatóját, a kérdő névmást is, ezért - a kijelentő mondattal /IK-1/ és az eldöntendő kérdéssel /IK-3/ való szembeállításakor - az intonáció nem elsődleges, "fonológikus" megkülönböztető jegy, csak kísérő fonetikai tulajdonság. Az IK-2 bizonyítására tehát ezek a szembeállások elégtelenek. A mi? kérdő névmás és a mi személyes névmás hominimiája következtében azonban a kérdő névmás mint lexikai jellegű megkülönböztető jegy neutralizálódhat. Ha a mi önállóan alkot intonációs szintagmát, olyan többértelmű lexikai-grammatikai készlet jön létre, amely potenciálisan mint közlés és mint kiegészítendő kérdés konkretizálódhat. Ilyenkor a hangzásban csak az intonáció dönti el, hogy kijelentő /IK-1/, vagy kérdő /IK-2/ mondattal van-e dolgunk: - Kik mennek holnap kirándulni? - Mi. /IK-1/ - Valami érdekes dolog van nálam. - Mi? /IK-2/

Igaz, közben konkretizálódik a szó lexikai jelentése is, de ez a többértelműségnek egy más típusa.

A hangsúlyos, szembeállító értelmű közlés intonációja szintén IK-2, amit az is bizonyít, hogy a következő példákban, a mi lexikai többértelműsége már nem konkretizálódik a hangzásban: - Valami érdekes dolog van nálam. - Mi? /IK-2/ - Ki akar a vendégekkel kirándulni menni? - Mi! /IK-2, 'mi, és nem valaki más, éppen mi'/ Ujra hallható az IK-1 és IK-2 különbsége, ha a hangsúlytalan közlést a hangsúlyos, szembeállító értelmű közléssel hasonlítjuk össze: - Kik voltak a vendégekkel kirándulni? - Mi. /IK-1/ - Ki akar a vendégekkel kirándulni menni? - Mi! /IK-2/ A kétféle mi

---

¹⁵A kiegészítendő kérdés intonációját a szakirodalom általában nem tartja "kérdő intonációnak", nem látnak lényeges különbséget e kérdésfajtnak és a kijelentő mondatnak a hangzása

között ezuttal azonban csak értelmi-árnyalati különbség van, az IK-1 és IK-2 szembenállása ezekben a mondatokban csak variatív funkciójú, a keletkező szembenállások egymással felcserélhetők.

A következő mondatokban az intonáció jelentésmegkülönböztető szerepe teljes, a példák alkalmasak az IK-2 igazolására:

- Mikor jössz el hozzánk? Holnap, vagy holnapután? /IK-2, kérdés/ - Mikor jössz el hozzánk? - Holnap vagy holnapután. /IK-1/ Mikor akarsz színházba menni? - Hétfőn, kedden vagy szerdán.

/IK-1/ Az IK-2 és IK-3 szembenállása is konkretizálhatja a többértelmű lexikai-grammatikai készletet.

Az egyik esetben a hangsúlyos, szembeállító értelmű közlés és a kérdés konkretizálódik: Tegnap Péter volt a vendégekkel?

/IK-3, kérdés/ Azt hiszem, tévedsz. Tegnap Péter volt a vendégekkel. /IK-2, 'Péter, és nem valaki más'/. A másik esetben az IK-2

kiegészítendő kérdésként, az IK-3 pedig mint visszakérdezést vagy a kérdés megismétlését konkretizálja a lexikai-grammatikai készletet:

- Mikor jössz el hozzánk? /IK-2/ - Mikor? /IK-3, visszakérdezés/ Talán holnap. - Mikor jössz el hozzánk? - Holnap. - Mikor? /IK-3/ - A napokban meglátogatlak. - Mikor? /IK-2, kiegészítendő kérdés/.

3./ Az IK-4 meghatározása

Az IK-4 meghatározására a következő két, viszonylag ritka kérdésfajta értelmi szembenállásait használhatjuk fel. Az egyiket kérdőívek kitöltésekor, személyi adatok felvételekor hallhatjuk: - A neve? /IK-4/ Foglalkozása? /IK-4/ Kora? /IK-4/

- Mi ez itt a harmadik pontban? A neve? /IK-3/ Foglalkozása? /IK-3/

- Ő nem szabó, ez nem a foglalkozása. A neve! /IK-2/ hangsúlyos, szembeállító értelmű közlés/ - Mi ez itt a harmadik pontban?

- A neve. /IK-1/ - A neve? /IK-4, kérdés/

---

között. Mi azonban nem "kérdő intonációról" beszélünk, hanem arról, hogy valamely intonációs konstrukció /amelyet a lexikai-grammatikai készlet többértelműsége alapján határoztunk meg, erre a mondattípusokra is jellemző. A következő értelmi szembenállások igazolják az IK-2 kijelölését, s ha ezek az értelmi szembenállások létre jöhetnek, az IK-1 és IK-2 közötti viszonylag kisebb fonetikai különbséget is lényegesnek kell elismernünk./

- A neve? /IK-3, visszakérdezés/ Azt hiszem, Szabónak hívják.
- A foglalkozása? /IK-4/ - A foglalkozása? /IK-3, visszakérdezés/ Ugy tudom, szabó, stb. A másik kérdésfajta az összehasonlító értelmű, mondattanilag csonka kérdés: - Holnap kirándulni megyünk.
- És a vendégek? /IK-4/ - A vendégek? /IK-3, visszakérdezés/ Ők is velünk jönnek. - Péter az osztály legjobb tanulója. - És János? /IK-4/ - János /IK-3/ Ő gyengébben tanul.

4./ Az IK-5 meghatározása

Az IK-5 - ha a lexikai-grammatikai készlet engedi - a kérdő névmást tartalmazó intonációs szintagmát értékelő mondatként realizálja. A keletkező szembenállás: kérdés-értékelés: Mennyi gyümölcs van a fán? /IK-2, kérdés/ Mennyi gyümölcs van a fán! /IK-5, értékelés/ - Mennyi gyümölcs van a fán? /IK-3, visszakérdezés/ Éppen arról beszélgetünk, hogy mennyi gyümölcs van a fán. /IK-1, 2,5/ Tehát utoljára kérdezem: mennyi gyümölcs van a fán? /IK-4,3, kérdés sürgető, faggató értelmi árnyalattal, megismételt kérdés/ Hogy tud énekelni? /IK-2/ Hogy tud énekelni! /IK-5/ Minden attól függ, hogy hogy tud énekelni. /IK-1/ - Hogy tud énekelni? /IK-3/ Nem tudom, még nem hallottam. stb.

Az eddigi vizsgálataim során fellelt és ebben a fejezetben illusztrált értelmi szembenállások alapján úgy látszik, hogy a magyar nyelvben legalább öt, de ennél semmi esetre sem sokkal több intonációs konstrukciót lehet kimutatni. A magyar intonációs konstrukciók általam föltett száma megegyezik az orosz nyelvben ismertekével, és ezeknek egyike-másika még funkcionális szempontból is feltűnő hasonlóságot mutat az orosz nyelvi megfelelőjével. A két nyelv intonációs konstrukciói ugyanakkor mind fonetikai felépítésük, mind szerkezetük, funkciók, megterheltségük és a lexikai-grammatikai készlettel való kölcsönhatásuk tekintetében jelentősen különböznek egymástól.

A hasonlóság tehát a mondatmodalitást meghatározó általános tényezők megegyezése alapján létrejött - meglehetősen korlátozott mértékű - tipológiai rokonságnak és nem az alkalmazott módszereknek a következménye. Maguk a módszerek a vizsgált nyelvi anyagtól függően akár több, akár kevesebb intonációs konstrukció meghatározását is lehetővé tették volna.

3.1.2. Az intonációs konstrukciók általános funkciói

Az intonációs konstrukciók meghatározásának fentebb vázolt metodikájából következett, hogy az egyes IK-k feltárásakor gyakran ritka, elszigetelt példákban fellelhető értelmi szembenállásokat is fel kellett használni. Ha az intonációnak nemcsak a jelentésmegkülönböztető, hanem a különböző árnyalati jelentéseket közvetítő és általános mondatformáló fonetikai funkcióit is figyelembe vesszük, kiderül, hogy az intonációs konstrukciók felhasználási területe az eddig elmondottaknál sokkal szélesebb. Közülük a legjellemzőbbeknek - tüzetesebb elemzés és a teljesség igénye nélkül - a következők látszanak:

IK-1: Leggyakrabban a logikai és mondattani szempontból egyaránt befejezett, közlő értelmű, nyomatéktalan vagy gyengén nyomatékos intonációs szintagmákban hangzik: Ez ház. A tavasz közeledtével virágba borultak a fák. Az első negyedévben több-ezer egy-, két- és háromszobás lakást adtak át az építők. stb.

IK-2: Kiegészítendő kérdést, kérdő módosító szót tartalmazó eldöntendő kérdést, hangsúlyos, szembeállító értelmű közlést, felszólítást, megszólítást tartalmazó intonációs szintagmák hangzásakor a leggyakoribb:

Ki ez? Hol van Péter? Mi?! Voltál-e kirándulni? Tegnap én mentem le kenyérért! /... ma te vagy a soros! / Péter! Gyere ide! stb.

IK-3: Az eldöntendő kérdést /kérdő módosító szó nélkül/, vissza-kérdezést, megismételt kérdést, különböző értelmi-emocionális

árnyalatú kérdéseket tartalmazó intonációs szintagmákban hallható leggyakrabban: Ez ház? Határidőre adták át az építőket a lakásokat? Mit mondtál, hány óra van? Hány óra? /visszakérdés, sürgető jelentésárnyalatú kérdés/ Mennyi is az idő? Tehát hol voltál? stb.

IK-4: Az intonációs szempontból tagolt mondatok nem mondatzáró intonációs szintagmáinak egyik tipikus intonációja. Különböző fajta kérdésekben is előfordul: Kérek egy kiló kenyeret. /IK-4,5/ husz deka felvágottat /IK-4,5/ és egy liter tejet. /IK-1/ Tegnap én mentem le kenyérért, /IK-4,5/ ma te vagy a soros. /IK-1/ Holnap, /IK-4,5/ ha jó idő lesz, /IK-4,5/ kirándulni megyünk./IK-1/ - És János? /IK-4/

IK-5: A nem mondatzáró intonációs szintagmák másik tipikus intonációja. Gyakori az értékelő, emocionális kérdést, kérést, óhajtást, udvarias felszólítást, csodálkozást kifejező intonációs szintagmákban:

Milyen kedves! De jó volna! Péter! Kérlek, gyere ide! /IK-5,2/ Nahát! stb.

Az intonációs konstrukciók meghatározása után most látjuk az egyes IK-k legfontosabb, leggyakoribb, általános funkcióit is. Bár a leírásban nem törekedtünk teljességre, az intonációs rendszer teljessé vált: ha az IK-k meghatározásakor valóban helyesen jártunk el, a magyar nyelv intonációs alapformáihoz jutottunk, azokhoz az intonációs típusokhoz, amelyek szükségesek és elegendők bármely magyar mondat /emóciómentes/ hangoztatásához. Igaz ugyan, hogy a hangzó valóságban nemcsak ezek az alapformák léteznek, hanem számtalan variációjuk, kombinációjuk, származékuk is. De mivel az intonációs konstrukciók intonációs alapformák, ezekből levezethető, ezekre visszavezethető vagy ezekkel felcserélhető bármely konkrétan elhangzó intonáció anélkül, hogy a szöveg értelmi egységét megsértenénk. Szemléletes példája ennek Fónagy Iván percepció-reprodukáló kísérlete,

amelynek során a kísérlet résztvevői a művészi beszéd bonyolult összetett dallamformáit az intonációs alapformákra redukálták.¹⁶

3.2. A lexikai-grammatikai készlet többértelműségének második tipusa

A többértelmű lexikai-grammatikai készlet a mondat különböző komponenseinek értelmi kiemelését, "hangsúlyozását" teszi lehetővé. A többértelműséget az intonációs centrum /a magyarban két centrum esetén az első, a "hangsúly centruma"/ különböző elhelyezkedése konkretizálja. E többértelműség feltétele, hogy a mondatban legyen néhány olyan szó, amely rendelkezik az értelmi szembeállításnak az adott mondatban is aktuális szemantikájával, és hogy az intonációs centrum mozgásának a mondatban ne legyen lexikai-grammatikai /szintaktikai-mondattani, beleértve a szórendet is/ korlátozói.

Ha a lexikai-grammatikai készlet a fenti követelményeknek megfelel, az intonációs centrum mozgása konkretizálhatja a kérdés predikatívumát: - Péter volt színházban? /IK-3/ - Igen, volt. - Péter volt színházban? /IK-3/ - Igen, ő. . Az intonációs centrum mozgása kiegészítendő kérdés esetén egymással felcserélhető, értelmi-árnyalati szembenállást hoz létre: - És mikor látogatsz meg engem? /IK-2/ - Holnap. - És mikor látogatsz meg engem ? /IK-2/ - Holnap. /Vagy: - Téged is holnap./

Közlő mondatban az intonációs centrum mozgása az "adott" információból kiválasztja azt, ami a közlésben "új": Péter volt színházban. /IK-1,2, 'nem maradt itthon'/ Péter volt színházban. /IK-1,2, 'Péter, és nem valaki más'/

¹⁶

Vö. Fónagy Iván, Tagolható-e a hanglejtés?: ÁNyT III. 64.

A példák az intonáció jelentésmegkülönböztető szerepe és az aktuális tagolás közötti összefüggést is mutatják; a többértelműségnek ez a típusa az aktuális tagolás részesete, az intonációs centrum mozgása az aktuális tagolás realizálásának egyik lehetséges eszköze, Az IK-1 és az IK-2 egyaránt kiemelheti az "új" közlést, de míg az előző csak jelzi az aktuális tagolás tényét, az utóbbi élesen szembeállítja azt, ami a közlésben "új" és ami "adott".

A többértelműségnek ez a típusa az oroszhoz képest a magyar nyelvben erősen korlátozott; a grammatikailag "szabad" szórend, az aktuális tagolás egyik fő eszköze, a többértelműség igen elterjedt korlátozója. Az intonáció csak azokban az esetekben jut jelentésmegkülönböztető szerephez, ha a mondat között szórendű szó szerkezetet tartalmaz, amely az aktuális tagolás jelölésére nem alkalmas, vagy ha a mondat állítmánya nem igekötős ige, illetőleg az állítmány nem igei: Péter egyetemi hallgató.? /IK-1,2,3/ Péter egyetemi hallgató.?
Péter a budapesti operaház büféjében forró kávét iszik.?
/IK-1,2,3 központja a forró, kávét vagy az iszik szón/
Péter a budapesti operaház büféjében iszik forró kávét.?
/Az IK-1,2,3 központja a budapesti, operaház, büféjében szavak valamelyikén/.

4.1.

Dolgozatommal azt kívántam bizonyítani, hogy Brizgunova orosz nyelvi tényeken kimunkált metodológiája alkalmas arra, hogy a magyar nyelv sajátjaiból kiindulva, a magyar intonáció jelenségeit elemezve feltárjuk a magyar intonációs rendszer saját, belső törvényszerűségeit is, anélkül, hogy idegen nyelvi sémát, a magyartól idegen tulajdonságokat erőszakolnánk rá. Bizonyos vagyok benne, hogy ezen az úton járva, élő anyagon végzett tüzetes vizsgálatok segítségével szélesíthetjük ismereteinket a magyar nyelv grammatikai rendszeréről, az öt mondat-

fajta intonációs struktúrájáról; a hangzó mondatok stilisztikájának újabb összefüggéseit tárhatjuk fel, és egységes, fonetikai és funkcionális szempontból egyaránt biztos alapra helyezhetjük az egész magyar intonációs rendszer vizsgálatát. Végül pedig - visszatérve a Brizgunova elméletét létrehozó feladatokhoz - reális lehetőséget teremthetünk a magyar intonáció didaktikai szempontú feldolgozásához külföldieknek és magyaroknak egyaránt. Megteremthetjük a feltételeit annak, hogy a magyar intonációt azonos vizsgálati szempontok szerint, közös metodológia alapján hasonlítsuk össze más idegen nyelvek, elsősorban az orosz nyelv intonációs rendszerével a kontrasztív kutatások során.

Ruszinyák Márta - Varga Éva:

Hogy vizsgálunk vizsgáztatásból?

Vizsgázni könnyebb, mint vizsgáztatni - mondják a tanárok. Részlettudással is lehet valaki jó diák, de a tanárnak mindig az egészet kell látnia. S nemcsak az adott időintervallum tananyagának teljességét, hanem a tudomány, a tudományok - a tudás egészét; azt a részletekkel kitöltött építményt, amely mindig valamilyen célt szolgál.

Elnézést kérünk ezért az elvont bevezetésért, de hosszas meditációink újra meg újra szükségesnek mutatták, hogy ilyen evidens alapigazságokat is kénytelenek legyünk megfogalmazni. Talán leírunk nem kellett volna, - lévén az alapok mindig földalatti építmények, - ám egy esetlegesen /remélhetőleg!/ kialakuló vitában hasznos lehet, ha a nézet-különbségeket már elágazási pontjuknál meg tudjuk fogni.

Minden emberi kommunikáció valamilyen megértési és megértetési szükségletet elégít ki. A kommunikációnak a nyelv az egyik legnagyobb lehetőségű, legteljesebb - tehát legbonyolultabb eszköze, melynek állandó, szinkronikus és diakronikus mozgása lehetetlenné teszi a nyelv^{e,k}, vagy akár csak egyetlen nyelv abszolút tudását. A tudás mértéke viszonylagos, mérésénél sok nyelven kívüli szempontot kell figyelembe venni /ki, mióta, mi célból stb. használja ill. tanulja a nyelvet./

E rövid bevezetőben máris három kérdés futott össze, amelyek a vizsgáztatásnál figyelembe veendőek lennének:
1./ A cél. A hallgatók magyar nyelvtudásának célja, amelyet a NEI Tanulmányi és Vizsgaszabályzata a záróvizsga céljára vetítve lényegében meghatároz. "A teljes záróvizsga célja a

hallgató magyar nyelvkészségének ... megállapítása, ...s annak eldöntése, hogy a hallgató alkalmas-e magyar felsőoktatási intézményben tanulmányok folytatására.

A kizárólag magyar nyelvből tett záróvizsga célja annak megállapítása, hogy a hallgató képes-e általános - a mindennapi életben felmerülő - tárgykörben helyesen írni és beszélni, illetőleg ilyen jellegű szöveget írásban és szóban megérteni." Mivel a teljes záróvizsgára adott cél csak a "magyar nyelvkészség" bizonytalan fogalmát tartalmazza /felsőfoku tanulmányok reál szakon minimális "nyelvkészséggel" is folytathatók!/, helyesebb alapul venni nyelvi követelményként a "kizárólag magyar nyelvből tett záróvizsga" célját. A szóbeli záróvizsga visszaállítása is mutatja, hogy a magyar nyelvtudás mérését szükséges erősebben elválasztani a /nyelvtől gyakran független/ szaktárgyi tudástól.

2./ A kommunikációra való képesség, mint már írtuk is - tágabb körű fogalom, a nyelvkészségnél. A kommunikáció sikerességében olyan tényezők is szerepet kapnak, mint pl. az intelligencia, a memoria-készség, a pszichés alkat, a tanuló múltjának szociálpszichológiai környezete ill. kulturköre. Az un. objektív nyelvi tesztek mindegyike igyekszik kizárni az előbbi tényezőket, mint olyanokat, melyek a tényleges nyelvtudás érvényességét és az értékelés megbízhatóságát rontják. /Lado ¹, Zimmermann ²/ Kizárhatjuk-e mi is ezeket a tényezőket? Bár ez a kérdés megérdemelné egy hosszabb tanulmányt /sőt, intézetünkben az egyik legfontosabb elméleti kérdéscsoportnak kellene lennie!/, most csak néhány mondatban próbáljuk összefoglalni, hogy miért fontos tényező a kommunikációra való képesség a mi oktatási formánkban.

A világ minden részéről - többségükben nem Európából - érkező diákok, /akik gyakran éppencsak a gyermek és felnőttkor határán állnak/ számára sokat jelent kezdetben a legprimitívebb kommunikáció is az idegen környezetben. S ha nincs közös vagy közvetítő nyelv, a magyar nyelvtanításnak is legfontosabb

módszerbeli lehetősége a metakommunikáció /mimika, gesztus, hanghordozás, stb./.

Tudott dolog, hogy intézetünkben - leginkább a nyelvi órákon belül - intenzív nevelőmunka is folyik. Ennek a munkának célja felsőfokon a szocialista társadalom normáinak elfogadtatása. Diákjaink egy részénél azonban ezt a munkát alapfokon kell elkezdni, vagyis először egy csupán más-szervezettségű társadalom és kultúrkör normáit kell megismerniük és megtanulniuk. Ennek a nevelésnek a legközvetlenebb kapcsolata van a nyelvtudással is: a fogalmak értékének kialakítása, a nyelvi jelenségek szemantikája lehetetlen az adott társadalom kultúrájának, kommunikációs szokásainak bizonyos ismerete nélkül. /Ebben a kérdésben egyes szociológusok odáig mentek, hogy szerintük még az emberi gondolkodás alapstrukturáit is befolyásolja a kulturális-nyelvi környezet: pl. az indián kultúrák valóság-szemlélete, tér-, idő- és okság-felfogása más, mint az európaiaké.^{3/}

3./ A nyelvismeret szintje, amelyet a mi esetünkben a megtanított anyag határoz meg. Ez az, ami nagy biztonsággal, objektívnek látszó pontossággal mérhető. Vagyis megállapítható, hogy a diák tudja-e a szavakat használni is a tanult jelentéskörön belül. /Képleírás; kérdésekre adott válasz/. Megállapítható, hogy tudja-e a grammatikát: a morfológiát /tollbamondás helyesírása; kiegészítés/ és a szintaxist /kiegészítés, transzformációs feladatok/. Ilyen jellegű feladatokat zh. és vizsgadolgozataink mindig tartalmaztak, ezek pontozása előre meghatározott volt. És mégis! Az esetek többségében /s minél közelebb volt az év vége - annál inkább/ nem ezek a feladatok döntötték el a diák osztályzatát. Miért? Mert minden tanár tudja, hogy az analitikus nyelvismeret nem azonos a nyelvtudással, amelyben szintézisbe kerül a használat fokán minden részlet-ismeret. S minél távolabb kerül a tanuló az alapfoku nyelvi drillektől, annál kevésbé mérhető tudása a drill-jellegű tesztekkel. A TIT nyelvi tanfolyamainak rendszerében is alacsonyabb szinten a tesztek, magasabb szinten a hagyományos dolgozatok vannak túlsúlyban.⁴

Ugyancsak egy nemzetközi TIT konferencián hangzott el a felsőfoku nyelvtudásról az a meghatározás, hogy az "az élet bonyolultabb szituációiban történő viselkedés".

Ezideig nem találtak fel olyan szerkezetet, amely a "szituációs viselkedést" értékelhetné. Ért - jobb híján - ezt rá kell bízni a tanárra, bizni benne, s bizni abban, hogy agyunk kis számítógépe sem dolgozik mindig rosszul. Egyébként nemcsak a nyelvpedagógia, hanem a szigorúan tudományos nyelvészet⁶ is szükségét érzi, hogy a nyelvi strukturák kidolgozott rendszere alatt megkeresse a szerkezetek valóságvonatkozásait, s ezeket a valóságbeli szituációkat próbálja meg elsődlegesen /még a nyelvi rendszer előtt/ modellálni.

A szituációk középpontjában mindig az ember és tevékenysége áll, s az emberi tevékenység mindig interperszonális kapcsolatot feltételez. Ez a gondolatsor is visszavezet tehát a kommunikáció kérdéséhez.

Milyen ellentmondás jöhet létre, ha kizárólag drill jellegű tesztekkel értékelünk? Leírunk egy szélsőséges esetet. Arra a kérdésre, hogy "Hol voltál tavaly"? - az 1. diák azt válaszolta: "Tavaly Vietnam hó volt", a 2. diák: "Tavaly Vietnam voltam". Az első válasz formai szempontból - mint mondat-kifogástalan. Hiba, hogy a kérdés igéjének második személyű ragját nem acceptálta, s kb. így értette: "Hol és mi volt tavaly?" A 2. diák a kérdést tökéletesen értette, válasza, logikailag jó, formailag hibás. Mit pontozzunk? A kommunikáció szempontjából a 2. válasz tökéletesen megfelel, az 1. elfogadhatatlan. Pontozásos értékelésnél a két válasz - legjobb esetben - azonos kategóriába kerül, de valószínűbb, hogy éppen a 2. válasz marad alul.

Egyes szerzők - talán éppen az ilyen jellegű hibák miatt - tagadják is a szemantikától független, formai tesztek létjogosultságát.⁷

Másik példa: A vonzatos szerkezetek használatának ellenőrzésére megadott szószerkezetekből mondatot kell alkotni. A struktúra: "vki dolgozik vmin". Az eredmény: "A munkás dolgozik a gyáron."

Elfogadhatom? El kell fogadnom, annak ellenére, hogy a mondat jelentése majdnem biztosan más értelmezéssel él a diák fejében /"dolgozik a gyárban"/. De miért nem jelenthetné ugyanez a mondat azt, hogy egy munkás /pl. kőműves/ most egy gyáron, egy gyár felépítésén dolgozik. Ez az a hipotézis, amit mindenképpen fel kell tennünk, akkor is, ha csak nagyon kis valószínűsége van a helyességének. Ezeknek a hipotéziseknek szituációban nagyobb a realitása, objektívebbek. Így a megadott szituációval a feladatmegoldás és az értékelés is könnyebb/.⁸

Mit javasolunk?

1./ A számonkérés formáira vonatkozóan

Az I. ciklus zh. dolgozatában és a vizsga írásbeli részén teljes egészében lehetséges a pontozásos tesztek alkalmazása.

Milyen készségek mérhetők ezekkel? A nyelvtudás négyféle készség: a hallás, a beszéd, az olvasás és az írás készségéből tevődik össze. Ezek közül a beszéd kizárólag a szóbeli vizsgán értékelhető, s részben itt kell mérnünk a hallás és az olvasás készségszintjét is. Írásbeli vizsgán e két utóbbi készség csak az írás által mutatkozik meg, így az ilyen jellegű feladatokban tk. két készséget vizsgálunk.

Pl. a tollbamondás tükrözi a hallás utáni megértés és a helyesírás készségszintjét. A szókinccs mérésére szolgáló képleírás, vagy az adott szóhalmazból az egymással kapcsolatba hozható szavak kiválasztása és mondatalkotás egyuttal a szintaktikai tudást is mutatja, az értékelésnél a kettőt nem tudom szétválasztani. A megkezdett mondatok befejezése, ill. adott szövegben a kiegészítés a mondatalkotó elemekkel, elsődlegesen a grammatikai tudást mutatja, de a helyes megoldás elképzelhetetlen a lexika szemantikájának az ismerete nélkül.

Az ilyen típusu feladatok eredményessége az adott feladat kidolgozásától függ. A legötletesebb feladattípus is célt téveszt, ha rossz nyelvi közegben, nem eléggé átgondolt formában valósítják meg.

A gondos előkészítés feltétele pl., hogy a feladat ne tartalmazzon ismeretlen szót, a mondatlakotásnak csak egy megoldása legyen, s a szövegösszefüggések logikája világosan követhető legyen. Ha a feladatok ezeknek a követelményeknek eleget tesznek, akkor pontozásos értékelésük is reálisabban mutatja a vizsgált készségeket.

Az un. kiválasztásos tesztek alkalmasak a szimplex nyelvtani vagy szimplex lexikai felmérésre. Vizsgafeladatnak ezt a feladattípust eddig nem alkalmaztuk. Az I. és a II. ciklusközi zh. dolgozatokban próbálkozhatnánk ezekkel a feladatokkal. Hasznuk nem a kommunikációképes nyelvtudás felmérésében lesz, hanem a tanárnak segít - különösen a gyengébb diákokkal való munkájában megállapítani a hiányosságok természetét.

Ehhez a feladattípus-
hoz lenne egy megjegyzésünk: rossz mondatot vagy szószerkezetet soha nem szabad leírunk, mert a mondat képe esetleg rögzül, a további hibák forrásává válik. Elegendő, ha a diák a felsorolt szavakból, ragokból, stb. választ, s csak ő írja le az általa jónak tartott teljes mondatot./

Milyen problémái voltak, - és valószínűleg lesznek is - az I. ciklus utáni értékelésnek? Az aktív és passzív tudás aránya tisztázatlan, márpedig csak az aktív tudás kérhető számon. Tanításunk céljában az írott és beszélt nyelv egyaránt fontos, jelenlegi módszereink azonban inkább az írott nyelv tanulását szorgalmazzák. Az újra bevezetendő I. cikluszáró szóbeli vizsgán erre is tekintettel kell lennünk. A köznyelvi és szakmai szókincs, ill. témák megoszlása tananyagunkban az utóbbi felé billen. Számonkérésnél már az I. ciklusban is előfordulhat, hogy a szakmai /leggyakrabban fizikai vagy geometrikai/ tájékozatlanság eredménye a rossz nyelvi feladatmegoldás/.

Ezeknek a problémáknak a tudatosítása valamennyire segíthet a feladatok kidolgozásánál, de véleményünk szerint végleges megoldást csak az új tananyag s a párhuzamosan elkészített új értékelő rendszer fog adni.

A II. ciklus zh. és vizsgadolgozatai változatlanul tartalmazzák a hagyományos komplex feladatokat, mint a szövegreprodukálás és a fogalmazás. Ezek értékelését - meghatározott pontszámkeretben - végezze a tanár saját belátása, tapasztalata, tudása szerint. A túlbonyolított értékelőrendszer csak lélektelen rutinmunkához vezet, amikor a tanár szavakat, strukturákat, mondatokat számlál, oszt, szoroz, ahelyett, hogy a diák fogalmazásban adott közlését próbálná érteni és értékelni. Ebben a kérdésben is szeretnénk hivatkozni Lado-ra, aki először s ma is egyedülállóan dolgozta ki az angol nyelv teljes tesztrendszerét. Ő állapította meg, hogy ha a komplex feladatokat többtényezős teszteként fogjuk fel, s eszerint akarjuk értékelni, "az értékelés ideje és a befektetett munka soha nincs arányban a tanítás szempontjából várható haszonnal".

2./ Néhány javaslat a számonkérések /zh.-k és vizsgák/ lebonyolításához.

Mikor, milyen vizsgák legyenek?

Az I. ciklusban egy zh. és a cikluszáró vizsga írásbeli és szóbeli része. Fontos lenne, hogy a vizsga eredménytelensége valamilyen következménnyel is járjon /pl. a tanulmányi idő növekedése vagy más csoportba helyezés/.

Az évvizsga /írásbeli és szóbeli/ előtt két zh. dolgozat iratása elegendőnek látszik. Amennyiben az indexekben változatlanul három szemesztert osztályozunk, fontos, hogy az egyik zh. dolgozat alapján nyelvi osztályzatot is kapjanak a II. szemeszter végén, mert enélkül a diákok többsége hajlamos a nyelvtanulás elhanyagolására, s így következhetnek az évvégi kellemetlen meglepetések.

A zh. dolgozatokban és a vizsgán a diák ne találkozzon ismeretlen típusu feladattal. Ha a tankönyvben nem szereplő feladattípus alkalmazására kerül sor, már a ciklus kezdetén tájékoztatásuk erről a tanárokat, hogy a diákjaikat felkészíthessék.

Az írásbeli vizsgák három órás időtartamába nem fér bele az eddigi gyakorlatban adott 4-5 féle feladat, ha közöttük időigényes, komplex feladat is van.

Az egytényezős tesztfeladatokból több és sokféle is lehet /I. ciklus!/, de később csökkenteni kell a feladatok számát és terjedelmét is.

A szóbeli vizsgán a tizperces időkeretbe nem fér bele három feladat /a két téma és a reprodukálás/. Évvégi vizsgán az egy adott téma mellett inkább a kötetlenebb beszélgetés formáját látnánk jónak, hiszen éppen a kommunikációs készségek felmérésére van ekkor szükség. A szakmai szöveg reprodukálása különben is beláthatatlan célu. Mit akarunk megállapítani vele?

A nyelvi vizsgákon felhasznált mindenfajta "szakmai" jellegű szöveg szigorú szakmai felülvizsgálatot kíván. Ne fordulhasson elő, hogy a szakszöveg nyelvi egyszerűsítése vagy összevonása eredményeként végül tudományos nonszenszket adunk ki a kezünkből.

S végül egy szervezeti javaslat: a nyelvi számonkérések elméleti kérdéseivel, a feladattípusok kidolgozásával és értékelésével egy állandó kollektívát, pl. a TMCs egyik megalakuló munkacsoportját kellene megbizni már az új tankönyvek elkészülte előtt is. S feltétlenül szükség van a tanárok időben történő tájékoztatására, s ezzel kapcsolatban bizalomra, amely nem feltételez azok részéről a vizsgán inkorrektiséget, akik egész évben, napi néhány órán át korrekt munkát végeznek és nem vezetők, hanem éppen diákjaik szeme előtt.

Jegyzetek:

1. Lado, R: Testen im Sprahunterricht /Language Testing/ München, 1971.
2. Zimmermann, G.: Personale Faktoren und Fremdsprachecurriculum - Praxis des neusprachlichen Unterrichts, 1973/1. 3-4.

3. Whorf, B.L.: Sprache, Denken, Wirklichkeit. Beiträge zur Metalinguistik und Sprachphilosophie. Hamburg, 1961.
4. Takács Sándorné: A TIT tesztekéről MNyó X/2-3.
5. Szentiványi Ágnes: A felsőfoku nyelvoktatás elméletéről - MNyó X/2-3.
6. Molnár Ilona: A vonzat problémái és a nyelv közlési funkciója - Általános nyelvészeti tanulmányok IX. Bp. 1973.
7. Bernard A.Mohan: Comprehension Testing as Semantics plus Induction Linguistics 115. 1973.
8. Oller, John.W.: Cloze Tests of Second Language Proficiency and What They Measure - Language Learning 1973/23-1.

SZAKTÁRGYAK

Mészáros Jenő:

A harmadfokú egyenletek megoldása

A./ Mindhárom gyök valós és különböző

a./ A Cardano megoldóképlet ebben az esetben képzetes megoldásokat szolgáltat. Ehelyett úgy oldjuk meg a harmadfokú egyenletet, hogy a három különböző zérushellyel rendelkező harmadfokú függvényt alkalmas alakra transzformáljuk, a függvénytáblázatból kiszámítjuk a hozzá tartozó gyököket, és ezeket visszatranszformáljuk az eredeti egyenlet gyökeivé.

Ezért az

$$y = ax^3 + bx^2 + cx + d \quad \text{függvényt}$$

$$(1) \quad x = u - \frac{b}{3a} \quad \text{helyettesítéssel toljuk}$$

el úgy, hogy az inflexiós pont az Y tengelyre kerüljön,

$$y = a/u - \frac{b}{3a}/^3 + b/u - \frac{b}{3a}/^2 + c/u - \frac{b}{3a}/ + d$$

Rendezés után kapjuk:

$$y = au^3 - \frac{b^2 - 3ac}{3a} u + \frac{27a^2d - 9abc + 2b^3}{27a^2}$$

Hajtsuk végre a következő helyettesítéseket:

$$(2) \quad \left\{ \begin{array}{l} \frac{y}{a} = v \\ \frac{b^2 - 3ac}{3a^2} = 3p \\ \frac{9abc - 27a^2d - 2b^3}{27a^3} = 2q \end{array} \right.$$

Ekkor

$$(3) \quad v = u^3 - 3pu - 2q \quad \text{függvényt kapjuk.}$$

Végül pedig végezzük a következő transzformációt:

$$(4) \quad \begin{aligned} u &= 2\sqrt{p} \cos \varphi \\ v &= 2p\sqrt{p} \cos \omega - 2q \end{aligned}$$

Ezért:

$$2p\sqrt{p} \cos \omega - 2q = 8p\sqrt{p} \cos^3 \varphi - 3p \cdot 2\sqrt{p} \cos \varphi - 2q$$

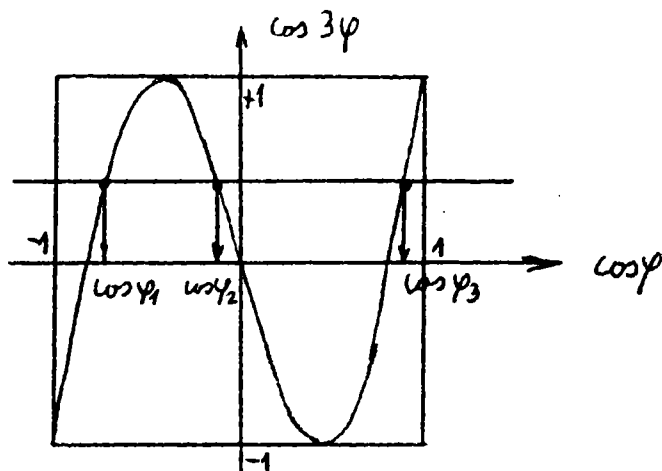
Rendezések és egyszerűsítések után:

$$\cos \omega = 4 \cos^3 \varphi - 3 \cos \varphi$$

Ebből pedig látható, hogy

$$(5) \quad \cos \omega = \cos^3 \varphi = 4 \cos^3 \varphi - 3 \cos \varphi$$

azonossággal kell foglalkoznunk.

Mivel $\cos 3\varphi$ -t ismerjük, azért a függvénytáblázat segítségével könnyen megkereshetjük

$\cos \varphi_1$, $\cos \varphi_2$ és $\cos \varphi_3$ -at.

$\cos 3\varphi$ számítását a (4) és (2) transzformációs lépések visszahelyettesítésével végezzük:

$$(6) \quad \cos 3\varphi = \cos \omega = \frac{v+2q}{2p\sqrt{p}} = \frac{\frac{y}{a} + \frac{9abc - 27a^2d - 2b^3}{27a^3}}{2 \cdot \frac{b^2 - 3ac}{9a^2} \cdot \frac{\sqrt{b^2 - 3ac}}{3a}}$$

ebből

$$\cos 3\varphi = \frac{9abc - 27a^2d - 2b^3}{2 \sqrt{b^2 - 3ac} \sqrt{b^2 - 3ac}} \quad \text{mivel } \frac{y}{a} = 0, \text{ zérushely.}$$

Mivel így $\cos 3\varphi$ értékét ismerjük, azért /5/ alapján a hozzá tartozó megoldások:

$$\cos \varphi_1 = \cos \varphi = \cos \varphi$$

$$\cos \varphi_2 = \cos / \varphi + 120^\circ / = -\cos / \varphi - 60^\circ /$$

$$\cos \varphi_3 = \cos / \varphi + 240^\circ / = -\cos / \varphi + 60^\circ /$$

Az általános harmadfoku egyenlet gyökeit az /1/ /4/ /2/ helyettesítésekből számíthatjuk:

$$x_i = u - \frac{b}{3a} = 2 \sqrt[3]{p} \cos \varphi_i - \frac{b}{3a} = \frac{2 \sqrt[3]{b^2 - 3ac} \cos \varphi_i - b}{3a}$$

Megjegyzések: Három különböző gyök létezésének szükséges feltétele /3/-ből

$v'/o/ < 0$ azaz

$$v' = 3u^2 - 3p$$

$$v'/o/ = -3p < 0$$

tehát $p > 0$ vagy /2/-ből $b^2 - 3ac > 0$

A szükséges és elégséges feltétel $|\cos^3 \varphi| < 1$

alapján

$$|\cos 3\varphi| = \left| \frac{9abc - 27a^2d - 2b^3}{2/b^2 - 3ac / \sqrt{b^2 - 3ac}} \right| < 1$$

szerint adódik, ahol $b^2 - 3ac > 0$. Vagy pedig /6/-ot felhasználva

$$|\cos 3\varphi| = \frac{v + 2q}{2p\sqrt{p}} = \frac{|2q|}{2p\sqrt{p}} < 1,$$

tehát $q^2 < p^3$

P é l d a :

Oldjuk meg az

$$x^3 - 4x^2 - 11x + 30 = 0 \quad \text{egyenletet!}$$

$$a=1$$

$$b=-4$$

$$c=-11$$

$$d=30$$

Ebből

$$\cos 3\varphi = \frac{9abc - 27a^2d - 2b^3}{2/b^2 - 3ac / \sqrt{b^2 - 3ac}} = \frac{9 \cdot 44 - 27 \cdot 30 + 128}{2 \cdot 49 \cdot 7} = -0,4169$$

Függvénytáblázatból

$$\cos 3\varphi = \cos /180^{\circ}-65^{\circ}22' / = \cos 114^{\circ}38' = -0,4169$$

ebből $\varphi = 38^{\circ}13'$

tehát $\cos \varphi_1 = \cos 38^{\circ}13' = 0,7857$

$$\cos \varphi_2 = -\cos /38^{\circ}13'-60^{\circ} / = -0,9286$$

$$\cos \varphi_3 = -\cos /38^{\circ}13'+60^{\circ} / = 0,1429$$

az $x_i = \frac{2\sqrt{b^3-3ac} \cos \varphi_i - b}{3a}$ képletből

$$x_1 = \frac{2 \cdot 7 \cdot 0,7857 + 4}{3} = 4,9999 = \underline{\underline{5}}$$

$$x_2 = \frac{-2 \cdot 7 \cdot 0,9286 + 4}{3} = -3,0001 = \underline{\underline{-3}}$$

$$x_3 = \frac{2 \cdot 7 \cdot 0,1429 + 4}{3} = 2,0002 = \underline{\underline{2}}$$

Mivel 4 jegyű táblával számoltunk, ezért az eredményben is csak négy jegyet hagyhatunk meg.

b./ Ha gyakran oldunk meg harmadfokú egyenletet, akkor gyorsítja a munkát, ha erre a célra összeállított táblázatból olvassuk ki $\cos \varphi$ értékeit.

Oldjuk meg így a

$$2x^3 - 9x^2 + 10x - 2 = 0 \quad \text{egyenletet!}$$

$$\left. \begin{array}{l} a=2 \\ b=-9 \\ c=10 \\ d=-2 \end{array} \right\}$$

ez alapján

$$\begin{aligned} \cos 3\varphi &= \frac{9abc - 27a^2d - 2b^3}{2\sqrt{b^2 - 3ac}\sqrt{b^2 - 3ac}} \\ &= \frac{-9 \cdot 180 + 27 \cdot 8 + 2 \cdot 729}{2\sqrt{81 - 60}\sqrt{21}} = 0,2806 \end{aligned}$$

Lineáris interpolációt alkalmazva, a táblázatból kapjuk:

$$\cos \varphi_1 = 0,9095$$

$$\cos \varphi_2 = -0,0947$$

$$\cos \varphi_3 = -0,8149$$

$$\text{Helyettesítve az } x_i = \frac{2\sqrt{b^2 - 3ac} \cos \varphi_i - b}{3a}$$

képletbe:

$$x_1 = \frac{2\sqrt{21} \cdot 0,9095 + 9}{6} = \underline{2,889}$$

$$x_2 = \frac{-2\sqrt{21} \cdot 0,0947 + 9}{6} = \underline{1,3556}$$

$$x_3 = \frac{-2\sqrt{21} \cdot 0,8148 + 9}{6} = \underline{0,2554}$$

c./ $\cos 3\varphi = \pm 1$ közelében a táblázatok nem szolgáltatnak pontos értékeket $\cos \varphi_{1,2} \approx \pm 0,5$ -re. Ekkor jobb eredményt kapunk, ha a harmadfokú függvényt másodrendben simuló parabolával helyettesítjük. Ha négy tizedesjegy pontossággal számolunk, akkor

$$\left. \begin{array}{l} -1 < \cos 3\varphi \leq -0,9948 \\ 0,4708 \leq \cos \varphi_{1,2} \leq 0,5292 \end{array} \right\} \text{ esetben}$$

$$\cos 3\varphi = 6 \cos^2 \varphi - 6 \cos \varphi + \frac{1}{2} \quad \text{és}$$

$$\left. \begin{array}{l} 0,9948 \leq \cos 3\varphi < 1 \\ -0,5992 \leq \cos \varphi \leq -0,4708 \end{array} \right\} \text{ esetben}$$

$$\cos 3\varphi = 6 \cos^2 \varphi + 6 \cos \varphi + \frac{1}{2}$$

egyenletekből kapjuk $\cos \varphi_1$ és $\cos \varphi_2$ -t.

$\cos \varphi_3$ -at pedig az előbbi módon számíthatjuk.

B./ Csak egy valós gyök van

Ebben az esetben az

$$u^3 - 3pu - 2q = 0$$

egyenletre alkalmazható az

$$(7) \quad u_1 = \sqrt[3]{q + \sqrt{q^2 - p^3}} + \sqrt[3]{q - \sqrt{q^2 - p^3}} \quad \text{képlet,}$$

mert a négyzetgyök alatt pozitív szám van.

Közelítő képletek számítása céljából alakítsuk át ezt a Cardano képletet:

$$\begin{aligned}
 u_1 &= \sqrt[3]{q} \left(\sqrt[3]{1 + \sqrt{1 - \frac{p^3}{q^2}}} + \sqrt[3]{1 - \sqrt{1 - \frac{p^3}{q^2}}} \right) = \\
 (8) \quad &= \sqrt[3]{q} \left(\sqrt[3]{1 + \sqrt{1-r}} + \sqrt[3]{1 - \sqrt{1-r}} \right), \\
 &\text{ahol } r = \frac{p^3}{q^2} < 1 \quad \text{és } q^2 > p^3
 \end{aligned}$$

Három esetet tárgyalunk:

a./ $0 < \sqrt{1-r} < 1$ vagy $0 < r < 1$ azaz $0 < p^3 < q^2$

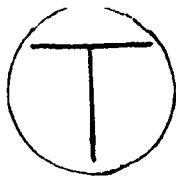
Ekkor /8/-at sorba fejtjük:

$$\begin{aligned}
 u_1 &= \sqrt[3]{q} \left(\sqrt[3]{1 + 1 - \dots} + \sqrt[3]{1 - 1 + \frac{r}{2} + \dots} \right) = \\
 &= \sqrt[3]{q} \left(\sqrt[3]{2} + \sqrt[3]{\frac{r}{2}} \right), \text{ tehát az}
 \end{aligned}$$

$$u_1 = \sqrt[3]{2q} + \frac{p}{\sqrt[3]{2q}} \quad \text{közelítőképletet kapjuk.}$$

Ennek a képletnek maximálisan 2,7 % relatív eltérése van a pontos értéktől az adott intervallumban.

b./ $1 < \sqrt{1-r} < \sqrt{2}$, vagy $-1 < r < 0$, azaz $0 < -p^3 < q^2$

Táblázat az A.b. ponthoz:

$$\cos 3\varphi = 4\cos^3\varphi - 3\cos\varphi \text{ megoldása}$$

$\cos 3\varphi$	$\cos \varphi_1$	$\cos \varphi_2$	$\cos \varphi_3$
+	-	-	+
-	+	+	-
0,00	0,8660	0,0000	0,8660
0,05	0,8576	0,0168	0,8743
,10	8489	0334	8823
,15	8399	0502	8900
,20	8306	0671	8976
,25	8210	0841	9050
,30	8109	1114	9122
,35	8004	1189	9193
,40	7896	1367	9262
,45	7781	1549	9330
,50	7660	1736	9397
,55	7533	1930	9462
,60	7397	2129	9526
,65	7252	2337	9589
,70	7094	2557	9651
,72	7026	2649	9675
,74	6957	2742	9699
,76	6886	2838	9723
,78	6810	2940	9747
,80	6730	3042	9771
,82	6644	3151	9794
,84	6554	3264	9818
,86	6459	3382	9841
,88	6354	3510	9864
,90	6241	3647	9887
,91	6179	3719	9899
,92	6114	3796	9910
,93	6044	3877	9921
,94	5969	3964	9933
,95	5887	4057	9944
,955	5843	4107	9950
,960	5796	4160	9955
,965	5745	4215	9961
,970	5690	4275	9967
,975	5632	4340	9973
,980	5567	4411	9978
,985	5492	4491	9984
,990	5403	4586	9989
0,995	0,5286	4708	0,9995
1,000	0,5000	5000	1,0000

Ekkor /8/-ből

$$\begin{aligned}
 u_1 &= \sqrt[3]{q} \sqrt[6]{1-r} \left(\sqrt[3]{1 + \frac{1}{1-r}} - \sqrt[3]{1 - \frac{1}{1-r}} \right) \approx \\
 &\approx \sqrt[6]{q^2 - p^3} \left(\sqrt[3]{1 + 1 + \dots} - \sqrt[3]{1 - 1 - \frac{r}{2}} \right) = \\
 &= \pm \sqrt[6]{q^2 - p^3} \left(\sqrt[3]{2} + \sqrt[3]{\frac{r}{2}} \right) \\
 &=====
 \end{aligned}$$

Ez a közelítőképlet maximálisan 12,2 %-kal kevesebb értéket ad, mint a pontos érték, amikor $-p^3 \rightarrow q^2$.

Ha q értéke pozitív, akkor a képlet előjele is pozitív.

c./ $\sqrt{2} < \sqrt{1-r}$ azaz $q^2 < -p^3$, vagy $r < -1$

Ekkor /8/-ből

$$\begin{aligned}
 &\sqrt[3]{q} \sqrt[6]{1-r} \left(\sqrt[3]{1 + \frac{1}{\sqrt{1-r}}} - \sqrt[3]{1 - \frac{1}{\sqrt{1-r}}} \right) = \\
 &= \sqrt[6]{q^2 - p^3} \left(1 + \frac{1}{3\sqrt{1-r}} - \dots - 1 + \frac{1}{3\sqrt{1-r}} + \dots \right) \approx \\
 &\approx \sqrt[6]{q^2 - p^3} \cdot \frac{2}{3\sqrt{1-r}} \quad \text{ebből}
 \end{aligned}$$

$$u_1 = \frac{2q}{3\sqrt[3]{q^2 - p^3}}$$

Ez a közelítőképlet 11,4 %-os relatív hibánál kisebb eltéréssel közelíti meg a pontos értéket, ha $-\frac{p}{2} > 1$,

P é l d á k :

1./ a./ eset

$u^3 - 9u - 28 = 0$,   a gyök pontosan 4

$p = 3$

$q = 14$

$r = \frac{27}{196} = 0,138$

$$u_1 = \sqrt[3]{28} + \frac{3}{\sqrt[3]{28}} = 3,0366 + 0,9880 = \\ = \underline{\underline{4,0246}}$$

eltérés 0,6 %.

2./ b./ eset

$u^3 + 15u - 38 = 0$,   itt $u = 2$

$p = -5$

$q = 19$

$r = -\frac{125}{361} = -0,346$

$$u_1 = \sqrt[6]{q^2 - p^3} \left(\sqrt[3]{2} + \sqrt[3]{\frac{r}{2}} \right) = \\ = \sqrt[6]{486} \left(1,2599 - \sqrt[3]{\frac{125}{722}} \right) = \underline{\underline{1,970}}$$

eltérés 1,5 %

3./ c./ eset

$u^3 + 24u - 16 = 0$,   pontos érték: $u = 0,6550$

$p = -8$

$q = 8$

$r = -\frac{512}{64} = -8$

$$u_1 = \frac{2q}{3 \cdot \sqrt[3]{q^2 - p^3}} = \frac{16}{3 \cdot \sqrt[3]{576}} = \frac{16}{3 \cdot 4 \sqrt[3]{9}} = \frac{4}{9} \sqrt[3]{3} = \underline{\underline{0,6410}}$$

eltérés: 2,1 %

4./ Ha $r \rightarrow -\infty$, akkor a gyök és közelítő gyök aránya alulról tart az 1-hez. Az $u^3 - 3pu - 2q = 0$

egyenletben az első tag elhanyagolható, kicsi a többi taghoz viszonyítva, ezért

$$0 - 3pu - 2q = 0$$

egyenletből is közelítő gyökképletet kaphatunk:

$$u \approx -\frac{2q}{3p}$$

Az így kapott gyök abszolút értékben nagyobb a pontos gyöknél. Mégpedig $r = -1$ esetben 10,5 %-kal, $r = -3$ esetben 4,5 %, $r = -8$ esetben pedig 1,7 %-kal különbözik. Ezt az arányt a

$$\frac{\text{gyök}}{\text{közelítő gyök}} = \frac{3}{2} \sqrt[3]{r} \left(\sqrt[3]{\sqrt{1-r}-1} - \sqrt[3]{\sqrt{1-r}+1} \right)$$

összefüggésből számíthatjuk.

Ez alapján az

$$u^3 + 24u - 16 = 0 \quad /r = -8; \quad u = 0,6550/$$

egyenlet közelítő megoldása:

$$u \approx \frac{16}{24} = \frac{2}{3} = 0,6667$$

$$\underline{\text{eltérés: 1,7 \%}}$$

c./ Megoldások sorbafejtéssel

a./ A $4\cos^3\varphi - 3\cos\varphi = \cos 3\varphi$ azonosságnak megfelelő

$4y^3 - 3y = x$ függvényt egy ismert pont környezetében sorbafejthetjük, és a kapott sorral pontosabb értéket kaphatunk.

A Taylor sor:

$$y = f/x/ = f/x_0/ + \frac{f'/x_0/}{1!} \cdot /x-x_0/ + \frac{f''/x_0/}{2!} \cdot /x-x_0/{}^2 + \\ + \frac{f'''/x_0/}{3!} \cdot /x-x_0/{}^3 + \dots + \frac{f^{/n/}/x_0/}{n!} /x-x_0/{}^n + \dots$$

Ki kell számítani $f/x_0/$,

$$f'/x_0/,$$

$$f''/x_0/, \dots \text{ értékeit:}$$

$f/x_0/ = y_0$. A sorfejtés $/x_0; y_0/$ pont körül történik.

Ez a pont kielégíti a

$$4y_0^3 - 3y_0 = x_0 \text{ egyenlőséget.}$$

Deriváljuk a függvényt:

$$12y^2 \cdot y' - 3y' = 1, \text{ ebből}$$

$$y' = f'/x_0/ = \frac{1}{3/4y_0^2 - 1}$$

Tovább folytatva a deriválást:

$$y''/4y^2 - 1/ + 8yy'^2 = 0, \text{ ebből}$$

$$y'' = f''/x_0/ = - \frac{8y_0 y'^2}{4y_0^2 - 1} = - \frac{8y_0}{9/4y_0^2 - 1/}{}^3$$

$$y'''/4y^2 - 1/ + 24yy'y'' + 8y'^3 = 0, \text{ ebből}$$

$$y''' = f'''/x_0/ = - \frac{8/3y_0 y' y'' + y'^3/}{4y_0^2 - 1} = \frac{8/20y_0^2 + 1/}{27/4y_0^2 - 1/}{}^5$$

$$y^{/IV/} = f^{/IV/}/x_0/ =$$

$$= \frac{640y_0/8y_0^2 + 1/}{81/4y_0^2 - 1/}{}^7, \dots \text{ stb.}$$

Ez egy iterációs képlet a

$$4y^3 - 3y = x$$

egyenlet megoldására, ahol x adott és y -t csak közelítőleg ismerjük.

Oldjuk meg pl. a

$$4y^3 - 3y = 0,9$$

egyenletet. A táblázat szerint az egyik gyök $-0,6$ körül van.

Tehát $y_1 = -0,6$

$$y_2 = \frac{0,9 - 8 \cdot 0,216}{3 \cdot 4 \cdot 0,36 - 1} = -0,6272 \approx -0,62$$

Ismételjük meg a számítást $-0,62$ helyettesítésével:

$$y_3 = \frac{0,9 - 8 \cdot 0,23833}{3 \cdot 4 \cdot 0,3844 - 1} = 0,6240 \dots \pm 0,00006$$

Minden egyes ismétléssel a pontos tizedesjegyek száma majdnem megkétszereződik. Ha y_n -nél a hiba E_n , akkor y_{n+1} -nél a hiba

$$E_{n+1} = \left| \frac{4y_n}{4y_n^2 - 1} \right| \cdot E_n^2$$

y_2 -t y_3 -mal összehasonlítva $E_2 = 0,004$, tehát

$$E_3 \approx \frac{4 \cdot 0,62}{4 \cdot 0,62^2 - 1} \cdot 0,00016 \approx 0,00006 \dots$$

Módunk van tehát a $4y^3 - 3y = x$ egyenletet tetszőleges pontossággal meghatározni, és ennek következtében a három különböző valós gyökkel rendelkező általános harmadfokú egyenlet gyökeit is tetszőleges pontossággal kiszámíthatjuk.

D./ A három valós gyök nem mind különböző

a./ Ha $x_1=x_2$ és x_3 gyökök nem mind különbözők, akkor az egyenlet $u^3-3pu-2q=0$ transzformált alakjában u^2 együtthatója 0. Másrészt a gyökök és együtthatók összefüggése alapján u^2 együtthatója $u_1+u_2+u_3$, és a tagok közül kettő egyenlő. Tehát

$$2u_1+u_3=0$$

$$u \text{ együtthatója: } -3p = u_1u_2+u_2u_3+u_3u_1 = u_1^2 + 2u_1u_3$$

$$\text{állandó tag: } -2q = -u_1u_2u_3 = -u_1^2u_3$$

Ezekből

$$p = \frac{u_1^2 + 2u_1u_3}{-3} = u_1^2$$

$$q = \frac{u_1^2u_3}{2} = \frac{u_1^2 \cdot (-2u_1)}{2} = -u_1^3$$

Tehát $q^2 - p^3 = 0$ és ezért a /7/ megoldóképlet

$$u = 2 \sqrt[3]{q}$$

alakot veszi fel. Ebből

$$u = 2 \sqrt[3]{-u_1^3} = -2u_1$$

A gyökök tehát u_1 , u_1 és $-2u_1$

b./ Ha a három gyök egyenlő, $u_1=u_2=u_3$ akkor a transzformált egyenlet $u^3-2q=0$

alakot veszi fel, amiből $u = \sqrt[3]{2q}$.

/Magasabbfokú és transzcendens egyenletek megoldása címmel folytatása következik/. /A szerk./

T A P A S Z T A L A T C S E R E

Feljegyzések a nemzetközi angoltanítási konferencián

/1974. április/

- 1./ "A beszélt nyelvet kell tanítani" - mondta a világhírű tankönyvíró, Candlin. - De melyik beszélt nyelvet? - tette fel a kérdést önmagának? - "Azt, amelyik általánosan érthető" /universely intelligible/ - felelt rá nyomban.
Talán ez is szempont lehet a köznyelv - szaknyelv elhatárolásának kérdésében.
- 2./ Szinte minden fő referátum előadója a tanár és a tanuló egyéniségét, kettejük kapcsolatát, a tanári munkát állította középpontba. "No substitute for the teacher" - ez volt az egyik alapelv. /szabadabb fordításban: A /jó/ tanárt semmi sem helyettesítheti/. Minden eszköz hasznos lehet, de a gépies és a túlzottan gépi eszközökre alapozott oktatásról a hangsúlyt a valóságos nyelvi kapcsolatokra kell helyezni. /"a genuine form of communication"/.
"Don't let the headmaster pay for an expensive laboratory" - jelentette ki Mr. Candlin.
- 3./ A másik híres nyelvkönyvíró, R.W.Lee mondta: Idegen nyelven mindig gyermetegek /childish/ vagyunk - az utánzástól a játékig. /Ez a gondolat erősen egybevág azzal, amit mi a nyelvi szint szükségszerű redukciójának nevezünk./ Lee ezzel is indokolta saját jelszavát, amely így szól: A tanár mindennek előtt! Jóleső mondat volt. Önbizalommal töltötte meg a jelenlevő tanárokat.

- 4./ Ez után mondta egy magyar felszólaló: "Kár, hogy a művelődésügyi miniszter nem hallotta e szavakat. Ennyi szép szó és dicséret talán még soha sem hangzott el a tanárokról - De adjuk meg a kellő tiszteletet a tanulóknak is!"
- 5./ Mary Finocchiaro - svájci születésű, olasz férje van, kb. 20 éve tanít New Yorkban külföldieket - szintén a dogmák ellen lépett fel. Képzetek és képletek, szituációk és struktúrák - mind csak eszközök lehetnek. A lényeg: "The emphasis is on I and you in conversation."
De ezt sem óhajtotta abszolutizálni. Ő fogalmazta meg a "11. parancsolatot": "Ne taníts idegen nyelvet egyetlen módszerrel! /" Methodology must be flexible."/
- 6./ A nemzetközi hírű jugoszláv nyelvész Filipovics nagy tisztelettel - s nagy derűltség közepette - köszönte meg, hogy Mrs. Finocchiaro "megengedte" a fordítások használatát. Valóban, miért ne? Egy-egy azonos nyelvű csoportban nem alkalmazhatnánk mi is? Persze nem célként, hanem a gyakorlás egyik eszközeként, s módjával. Megfontolva, hogy mikor alkalmazható, stb.
- 7./ Finocchiaro hangsúlyozta a "warm up", a "bemelegítés" fontosságát is. Valamiképpen hasonló ez a mi nyelvtani és lexikai bevezetéseinkhez. A "bemelegítés" után feldolgozott szöveg tehát nem "felmelegített", csak előkészített lesz. Modern nézetek szerint fogyasztásra ily módon alkalmasabb.

/ U.Gy./

SZEMLE

Szabó Zoltán:

Sajtószemle

NYELVTANITÁS GYAKORLATA

/motivációk, hibaelemzés,
értékelés, szókincs, be-
szédkézség, tankönyv,
előkészítés, szituáció stb./

340./

Aronson, H.I.: The Role of Attitudes About Languages in the Learning of Foreign Languages. = The Modern Language Journal. 57. 1973. 7.323-326 p.

Az oktatott nyelv nyelvi sajátosságainak szerepe a nyelvoktatásban.
nyelvoktatás, gyak. elm.
nyelvi sajátosságok a nyelvokt-ban.

342./

Berhardt, F.: Inhaltliche Variierung von Sprechsituationen.= Fremdsprachenunterricht.17. 1973. 11. 540-544.p.

Tartalmi variációk a beszéd-szituációkra
nyelvoktatás - szituatív
nyelvtanítás, gyak. szituatív

344./

Carney, H.: Students Make the Scene.= The Modern Language Journal. 57. 1973. 7. 335-339. p.

A diákok átveszik a szerepet.
/A diákok aktivizálása/
nyelvtanítás, gyak. ped.

341./

Banó István: A svédországi, svájci, hollandiai idegen nyelvi tankönyvekről, taneszközökről. = Idegen Nyelvek Tanítása. 1973. 5. 139-146.p.

nyelvoktatás, tankönyv, svéd, svájci, holland,

343/

Bernhardt, F.: Steuerung des Inhalts von Schüleraussagen. = Fremdsprachenunterricht. 17. 1973. 10. 505-510.p.

A tartalom fontossága a tanulók kifejezőképességének fejlesztésében.
nyelvtanítás, gyak. szituatív
szituatív nyelvoktatás

345./

Durbin, M. - Micklin, M.: Differential Effects of Syntactic Variation in an Experimental Situation. = Linguistics. 115. 1973. nov. 5-14.p.

Egy szituációt tükröző kifejezésváltozatok különböző hatásai.

szintaktika, nyelvtanítás,
gyakorl. szintaktika

346./

Fleischer, Wolfgang:
Zur linguistischen
Charakterisierung des
Terminus in Natur und
Gesellschaftswissenschaften.
= Deutsch als Fremdsprache.
I. 1973. 4. 193-203. p.
Bibliogr. 202-203. p.
A természet- és társadalom-
tudományi szakkifejezések
nyelvészeti meghatározásához.

---

nyelvtanítás, gyak. szakki-
fejezések, szaknyelv, német

348./

Gauthier, M.: A publics
nouveaux, situations
pédagogiques nouvelles.=
Le Français dans le Monde.
13. 1973. I. 27-35. p.
Új közönség, új pedagógiai
szituáció.

---

nyelvtanítás, gyak.

350./

Kazakova, K.A.:
Klaszszifikacija recsevüh
osibok v pisz'mennüh
rabotah ucsasihszja.=
Russzkij Jazük v Nacional'nüj
Skole. 1973. 5. 17-22. p.
/A beszédhibák osztályozása
a tanulók írásbeli munkáiban. /

---

hibaelemzés
nyelvtanítás, gyak. hibaelemzés

352./

Lane, H.L.: Models of Learning
and Methods of Teaching.=
Language Learning, Hague-
Bloomington, 1966. 15-24. p.
5795.

A tanulás modelljei és a
tanítás módszerei.

---

nyelvtanítás, módszerek
nyelvtanulás, modellek

347./

Gardner, R.C.: Motivational
Variables in Second-Language.
Learning. Bloomington. 1966. 24-45.
p. 5795.

A motivációk variálhatósága a
második nyelvben.

---

második nyelv, motivációk
motivációk, második nyelv

349./

Gauvenett, H.- Moirand, S.-C.:
Le discours rapporté.= Le
Français dans le Monde.
102. 1974. jan.-fébr. 34-40. p.
A visszamondott beszéd.

---

beszédgyakorlat
nyelvoktatás, gyak.

351./

Kohls, Siegfried: Eine optimale
Ausbildungsvariante in
fremdsprachigen Intenzivkursen
der DDR. = Deutsche als Fremdsprache.
I. 1973. 4. 223-236. p.
Egy optimális képzésváltozat az
NDK intenzív idegennyelv-oktatásá-
ban.

---

nyelvoktatás, gyakorlat

353./

Landsheere, G. de: Formes
nouvelles de l'évaluation. =
Le Français dans le Monde.
13. 1973. I. 45-52. p.
Az értékelés új formái.

---

nyelvtanítás, gyak. értékelés

354./

Langnickel, H.: Aktive Formen der Arbeit am Wortschatz. = Fremdsprachenunterricht. 18. 1974. 2. 87-88.p.
A szókinccsfeldolgozás aktív formái.

nyelvtanítás gyak. lexika

356./

Mal'ceva, K.V.: Teorija i praktika adaptacii hudozsesztvennüh teksztov v ucsebnüh celjah. = Ruszszkij Jazük v Nacio-nal'noj Skole. 1974. 1. 53-59.p.
Szépirodalmi szövegek oktatási célú adaptációjának elmélete és gyakorlata.

nyelvtanítás, gyak. szövegek

358./

Módszertani útmutató az értékelés és az osztályzás korszerűsítéséhez az idegen nyelvek tanításában. = Idegen Nyelvek Tanítása. 1973. 5. 129-138.p.

nyelvoktatás, értékelés
értékelés
osztályozás

360./

Reinhardt, W.: Zur Rolle der Wortbildungslehre im fremdsprachlichen Unterricht. = Deutsch als Fremdsprache. 11. 1974. 1. 56-60.p.
A szóképzés tanításának szerepe az idegennyelv oktatásában.

nyelvtanítás, gyak. szóképzés

355./

Lapidus, B.A.: Einige aktuelle Probleme zur Methodik der Herausbildung der Sprechfertigkeit. = Deutsch als Fremdsprache. 11. 1974. 1. 49-55.p.

Néhány aktuális probléma a beszédkézség kialakításának módszertanához.

nyelvtanítás, gyakorlat, beszédkézség, beszédkézség

357./

McGuigan, F.J.: The Function of Covert Oral Behavior /'Silent Speech'/ During Silent Reading. = Linguistics. 112. 1973. Spt. 39-48.p.
A szájmozgás rejtett funkciója /'belső beszéd'/a hangtalan olvasás közben.

olvasás, nyelvtanítás gyakorlata. hangtalan olvasás

359./

Oskarsson, M.: Assessing the Relative Effectiveness of two Methods of Teaching English to Adults. = IRAL, 11. 1973. 3. 251-262.p.

Két módszer relatív hatásosságának megállapítása az angol nyelv tanításában felnőttek számára.

nyelvtanítás, módszertan, angol nyelv.

361./

Rott, Heinz: Methodische Stufen zur Entwicklung der Ausdrückfähigkeit der Schüler im neusprachlichen Unterricht. = Deutsch als Fremdsprache. 10. 1973. 4. 236-243.p.
Metodikai fokozatok a tanuló kifejezőképességének fejlesztésére az idegennyelv oktatásában.

nyelvoktatás, gyakorlat

362./

Schäfer, H.W.: Vorgestellte und wirkliche Teilnahme als charakteristische Vorgänge im Lernprozess. = Deutsch als Fremdsprache. 4. 1973. 4. 165-170. p.
Elképzelte és valóságos részvétel mint az oktatási folyamat jellemzője.

nyelvoktatás - módszertan

364./

Seltmann, W.: Jede Sprachleistung bedarf der organisierten inneren Vorbereitung. = Fremdsprachenunterricht. 18. 1974. 2. 66-74. p.
Minden nyelvi teljesítmény rászorul a szervezett, belső előkészítésre.

nyelvtanítás, gyak.
morfológiai tel.

366./

H. Szalontali Éva: Műszaki szókinccs szemléltetéssel, audio-vizuális technikával. = Audio-Vizuális Közlemények. 10. 1973. 5. 687-697. p.

műszaki szókinccs
szókinccs, műszaki
audio-vizuális tech.

368./

Zimmermann, G.: Személyiség-tényezők és idegen nyelvtanítási tanterv. /Personale Faktoren und Fremdsprachencurriculum./ = Praxis des neusprachlichen Unterrichts. 1973. 1. 3-14. p.
Külf. Ped. Inf. 1973. 9-10. 899-900 p.

nyelvtanítás, gyak. tanterv
személyiség-tényező

363./

Schwiderski, D.: Systematisierende Wiederholung zur Grammatik. = Fremdsprachenunterricht. 18. 1974. 2. 83-86. p.
A nyelvtan szisztematikus ismétlése.

nyelvtanítás, ismétlés, nyelvtan

365./

Suara Robert: Módszeres eljárások /a nyelvoktatásban/. = Korszerű szakszövegoktatás. Miskolc, 1972. 407-412. p.

nyelvoktatás - módszerek

367./

Tullius, J.R.: - Oller, J.W. Reading Skills of Non-native Speakers of English. = IRAL. 11. 1973. 1. 69-80. p.
Angol olvasási gyakorlatok a nem angol születésűek számára.

nyelvtanítás, gyakorlata,
olvasása

PROGRAMOZOTT OKTATÁS

/tesztek, audio-vizuális
okt. szemléltetés, nyelvi
labor, stb./

369./

Bán Ervin: Megjegyzések egy
laboratóriumi javaslatról.
= Audio-vizuális Közl.lo.
1973. 6. 844-846.p.

nyelvi laboratórium
audio-vizuális nyelvokt.

371./

Csonka József: Az angol nyelvi
tudásszintmérő teszt módszertani
kérdései. = Felsőokt. Szle.
23. 1974. 1. 46-51.p.

nyelvi teszt
bibl. is.

373./

Girand, D.: Les tests de
controle. = Les Langues
Modernes. 67. 1973. 4. 523-526.p.
Az ellenőrzés tesztjei.

teszt

374./ Gorcsev, A. Ju: Oktatási
eszközök komplex alkalmazása
nyelvi laboratóriumokban.
/Lingafonnüj kabinet i ucsebnüj
kompleksz./ = Inosztrannüe Jazüki
v Skole. 1973. 2. 62-73.p.
Külf. Ped. Inf. 1973. 9-lo. 895.
p.

nyelvi labor,
nyelvtanítás, gyak.

370./

Cannaday, R.W.: Reacher
Training and the Language
Laboratory. = Language Learning.
Bloomington. 1966. 197-205.p.
5795.

Tanárképzés és nyelvi laborató-
rium.

tanárképzés
nyelvi laboratórium

372./

Gienow, W.: Zu einigen
theoretischen und praktischen
Positionen der Arbeit mit
Sprachprogrammen im
audiovisuellen
Fremdsprachenkabinett /AVFK/
unter besonderer
Berücksichtigung des Grund-
kurses Englisch /8. Schuljahr/.
= Deutsch als Fremdsprache. lo.
1973. 5. 266-272.p.
Az audiovizuális idegennyelvi
kabinett nyelvi programjaival
kapcsolatos néhány elméleti és
gyakorlati utmutatás különös
tekintettel az angol nyelv alap-
foku oktatására.

nyelvi labor audio-vizuális okt.

375./

Gue, L.R.: Holdaway, E.A: English
Proficiency Tests as Predictors
of Success in Graduate Studies
in Education. =
Language Learning. 23. 1973. 1.
89-104.p.
Angol nyelvi tesztek haladók
számára mint a siker előrevetítői
a magasabb szintű oktatásban.

nyelvi tesztek, angol

376./

Hell György: Az audio-vizuális módszer lehetőségeinek alkalmazása a szakszövegoktatásban. = Korszerű szakszövegoktatás. Miskolc, 1972. 87-102. p.

---

szaknyelv
szakszöveg

378./

Mohan, B.A.: Comprehension Testing as Semantics plus Induction. = Linguistics. Szöveg megértést szolgáló tesztek jelentés- és alak-tani vonatkozásai.

---

tesztek
jelentés-
alak-tan

380./

Mumme, M.: Sprachlabore oder Aporien der Verwertungs-instruktion. = Sprache im technischen Zeitalter. 48. 1973. 285-309. p. Nyelvi labor vagy a használati utasítások aporiája.

---

nyelvi labor

382./

Rapoport, I.A.: Az olvasás-technika tesztelési tapasztalatai. /Opüt tesztirovanija tehnikii cstenija./ = Inosztrannüe Jazüki v Skole. 1973. 1. 34-42.p. Külf. Ped. Inf. 1973. 9-10. 897-898. p.

---

nyelvi tesztek
nyelvtanítás, gyak.

384./

Winitz, H.- Reeds, J.A.: Rapid Acquisition of a Foreign Language /German/ by the Avoidance of Speaking. = IRAL. 11. 1973. 4. 295-317.p. Bibliogr. 316-317. p. Az idegen /német/ nyelv gyors elsajátítása a beszéd kizárásával.

---

szemléltetés, audio-vizuális nyelvokt.

377./

Léon, P.R.: La technologie n'est pas une panacée, mais... = Le Français dans le Monde. 13. 1973. 100. 53-62.p. A technológia nem csodaszer, de...

---

nyelvtanítás, gyak.
audio-vizuális eszk.

379./

Morton, F.R.: Language Learning and the Language Classroom of Tomorrow. = Language Learning. Bloomington 5795.

A nyelvtanulás és a holnap nyelvészeti stúdiója.

---

nyelvtanulás jövője

381./

Oller, J.W.: Cloze Tests of Second Language Proficiency and What They Measure. = Language Learning. 23. 1973. 1. 105-117. p. Második nyelvi fokozat zárt tesztjei és mértékük.

---

nyelvi tesztek, angol

383./

Scherer, A.C.: Use and Misuse of Language Laboratories. = Language Learning. Bloomington, 1966. 214-255.p. 5795.

A nyelvi laboratórium használata és helytelen kezelése.

---

nyelvi labor

EGYES NYELVEK

/angol, francia, spanyol, orosz./

Angol nyelv

385./

Chapin, P.G.: Quasi-modals. = Journal of Linguistics. 9. 1973. 1. 1-9.p.
/Kvázi alakok./ Félsegédigék.

angol nyelv, igék

387./

Ferguson, Ch.A.: Sentence Deviance in Linguistics and Language Teaching. = - - . : Language Structure and Language Use. Stanford, 1971. 185-196. p.

Mondatelhajlás a nyelvészetben és nyelvoktatásban.

mondattan, angol nyelv, deviancia

389./

Marino, M.: A feature analysis of the modal system of English, = Lingua. 32. 1973. 4. 309-323.p. Bibliogr. 322-323.p.

Az angol igemódok rendszerének elemzése.

angol nyelv, igemódok
igemódok

391./

Morrissey, M. D.: The English perfective and 'still' /'anymore'. = Journal of Linguistics. 9. 1973. 1. 65-69. p.

Az angol befejezett alak és a 'still anymore'.

angol nyelv, igeragozás

Francia nyelv

392./

Vachek, J.: Remarks on the Internal Structuration of the French Phonological System. = Word, 24. 1968. 1-3. 491-497. p.

Néhány megjegyzés a francia nyelv fonológiai egységeinek elkülöni-

386./

Cruse, D.A.: Some thoughts on agentivity, = Journal of Linguistics. 9. 1973. 1. 11-24.p.

Néhány gondolat a cselekvő igékről.

angol nyelv, igeragozás

388./

Hervey, G.J.Sándor - Mulder, W.F. Jan: Pseudo-composites and pseudo-words: sufficient and necessary criteria for morphological analysis. = La Linguistique. 9. 1973. 1. 41-70. p.

Álszerkezetek és álszavak: szükséges és elégséges feltételek a morfológia elemzéshez.

morfológiai elemzés
angol nyelv, morfológia

390./

Martin, J.E. - Ferb, T.E.: Contextual factors in preferred adjective ordering. = Lingua, 32. 1973. 1/2. 75-82.p.

A közhasználatu jelzők kontextuális vonatkozásai.

angol nyelv, jelzőhasználat

Spanyol nyelv

393./

Morton, F.R.: The Behavioral Analysis of Spanish Syntax: Toward an Acoustic Grammar. = Language Learning. Bloomington 1966. 170-185. p. 5795.

Behaviorista elemzés a spanyol szintaxisban: az akusztikai nyelvten felé.

nyelvten, akusztikai spanyol nyelvten behaviorizmus

Orosz nyelv

395./

Makszimov, V.I.: O metode szlovoobrazovatel'nogo analiza. = Voproszű Jazűkoznanija. 1974. 1. 108-115. p. A szóképzés elemzésének módszeréről.

orosz nyelv, szóképzés szóképzés elemzése

397./

Veyrench, J.: Interférences syntaxiques et ordre des mots en russe. = Word, 24. 1968. 1-3. 498-507. p. Szintaktikai interferenciák és szórend az oroszban.

orosz nyelv, szórend

Arab nyelv, arab kultúra:

398./

Anghelescu, N.: Sur le système de l'article en arabe. = Revue Roumaine de Linguistique. 19. 1974. 1. 45-52. p. az arab névelők rendszeréről.

arab nyelv, névelők

394./

Patterson, W.T.: On the Genealogical Structure of the Spanish Vocabulary. = Word, 24. 1968. 1-3. 309-339. p. A spanyol szókincs szerkezetének eredetéről. u.a. = Linguistics. 114. 1973. oct.

spanyol nyelv, szókincs

396./

Mokienko, V.M.: Iz isztorij frazeologizmov. = Russzkij Jazűk v Nacional'noj Skole. 1973. 5. 70-74. p. A frazeologizmusok történetéből.

frazeologizmus orosz nyelv, frazeológia

399./

Cohen, David: Sur le statut phonologique de l'emphase en arabe. = Word, 25. 1969. 1-3. 59-69. p.

Az emphasis fonológiai szabályáról az arab nyelvben.

arab nyelv, fonológia

401./

Obrecht D.H.: Factors in the Perception of Some Unvoiced Stops in Arabic. = Word. 26. 1970. 2. 230-243. p.
Tényezők az arab nyelv néhány zöngétlen mássalhangzójának megfigyelésénél.

arab nyelv, hangtan
fonetika, mshg. arab ny.

403./

K. Petracek: Pedagogical Problems of Arabic and Their Linguistic Background. = Archiv Orientalni. 41. 1973. 350-354. p.

Az arab nyelvnek és nyelvészeti hátterének pedagógiai problémái.

arab nyelv
v

Afrikai nyelve, afrikai kultúra:

404 Blake, J.W.: Az afrikai felsőoktatás sürgető problémái. = Tudományos. Tájé. 13. 1973. 5. 726-728. p.

felsőoktatás - Afrika

406./

Greenberg, H.J.: African Languages. = - - . Language. Culture and Communication. Stanford, 1971. 126-136. p. 5877.

afrikai nyelvek

400./

Ferguson, Ch.A.: The Role of Arabic in Ethiopia: A Sociolinguistic Perspective. = - -.: Language Structure and Language Use. Stanford, 1971. 293-312. p.

Az arab nyelv szerepe Etiópiában.

arab nyelv, Etiópiában

402./

Ónody György: Az arab nemzeti ideológia fejlődése. = Világosság. 15. 1974. 3. 184-192. p.

arab országok, ideológia

405./

Gouffé, Claude: A propos de haoussa /'y/. = Word. 25. 1969. 1-3. 131-139. p.

A hausza Y /palatális félhangzó/ - ről.

hausza, fonetika

407./

Greenberg, J.H.: The History and Present Status of African Linguistic Studies. = - -.: Language, Culture and Communication. Stanford, 1971. 212-227. p.

Az afrikai nyelvészeti kutatás története és jelenlegi helyzete.

afrikai nyelvek

408./

Greenberg, J.H.: Interdisciplinary Perspectives in African Linguistic Research. = - - .: Language, Culture and Communication. Stanford, 1971. 228-248. p.

Az afrikai nyelvészeti kutatás interdiszciplináris perspektívái.

---

afrikai nyelvek

410./

Vásárhelyi Pál: A tudományos és technikai fejlődés sajátos problémái Fekete Afrikában. = Tudomány-szerv. Tájé. 13. 1973.

6. 865-874. p.

Afrika- Tudománypolitika

A sajátos afrikai gondolkodásmód kihatásai, az afrikai tudománypolitika kialakításának irányelvei, a fejlesztésre orientált kutatás elmaradottságának okai, a modern technika átvételével kapcsolatos problémák stb.

Ázsiai nyelvek

412./

Ferguson, Ch. A.: Linguistic Diversity in South Asia. = - - .: Language Structure and Language Use. Stanford, 1971. 27-50. p. 5674.

Nyelvészeti különbség Dél-Ázsiában.

Dél-ázsiai nyelvek

414./

Panfilov, V. Sz.: Formal'nüe priznaki tipov szvjazi vo v' etnamszkom jazüke. = Vesztnik Leningradszkogo Universziteta. No. 8. 1973. Vü. 2. 127-132.p. /A kötőszók formális jegyei a vietnami nyelvben/

---

vietnami nyelv, kötőszók

Nyelv és nemzet:

416./ Bilodid, I.K.: Jazyk i nacija. = ZPhSK. 26. 1973. 5. 473-482.p.

Nyelv és nemzet.

ált. ny.

nyelv és nemzet

409./

Greenberg, J.H.: The Study of Language Contact in Africa. = - - .: Language Culture and Communication. Stanford, 1971. 185-197.p. Tanulmány az afrikai nyelvi kapcsolatokról.

---

afrikai nyelvek

411./

Zsukov, A.A.: Szuahili v. Tanzanii. = Narodü Azii i Afriki. 1973. 5. 158-162.p. A szuahéli nyelv Tanzániában.

---

szuahéli nyelv

413./

Huffmann, Franklin E.: Thai and Cambodian: A Case of Syntactic Borrowing? = Journal of the American Oriental Society. 93. 1973. 4. 488-509. p.

Thai és Kambodzsai nyelv egy szintaktikai kölcsönzés?

ázsiai nyelvek

415./

Zubkova, L.G.: Foneticseszka sztruktüre prosztogo szlova v indonezijszkom jazüke. = Narodü Azii i Afriki. 20. 1974. 1. 111-124. p. Az indonéz nyelv egyszerű szavainak fonetikai struktúrája.

---

indonéz nyelv, fonetika

417./

Herms, I.: Die Yoruba-Sprache im Bildungswesen Nigerias. = ZPhSK.

26. 1973. 5. 581-590. p.
Nigeria művelődésügye a yoruba nyelv.

afrikai nyelvek
nyelv és nemzet
yoruba nyelv

419./

Nikol'szkij, L.B.: Rol' jazüka v razvivajusihszja sztranah. /Predposzülki lingvoszociologii/ = Narödü Azii i Afriki. 2o. 1974. 2. 98-106.p.
A nyelv szerepe a fejlődő országokban.

ált. ny.
fejlődő országok
nemzeti nyelvhaszn.

421./

Spitzbardt, H.: Zur Frage der Sprachplanung in den jungen Nationalstaaten. = ZPhSK. 26. 1973. 5. 533-554. p.
A fiatal nemzeti államok nyelvi tervezésének kérdéséhez.

nyelv és nemzet

Nyelvész-bibliografiak

422./

Hadrovics László tudományos munkássága. = MTA I. Oszt. Közl. 27. 1972. 3-4. 367-372. p.
bibliográfia

424./

Lakó György tudományos munkássága /bibliográfia/. = MTA I. Oszt. Közl. 27. 1971. 3-4. 435-442. p.

418./

Löttsch, R.: Einige Bemerkungen zu den Termini "Nazionalitätssprache" und "Nationalsprache". = NPhSK. 26. 1973. 5. 492-500. p.

Néhány megjegyzés a nemzetiségi nyelv és a nemzeti nyelv terminusához.

nyelv és nemzet

420./

Sakun, L.M.: K voproszu o jazüke kak faktore nacional' nogo szamoszoznanija naroda. = ZPhSK. 26. 1973. 6. 483-491.p.
A nyelv mint a nemzeti öntudat összetevője - kérdéséhez.

nyelv és nemzet
ált. ny.

423./

Hajdú Péter tudományos munkássága /bibliográfia/. = MTA I. Oszt. Közl. 27. 1971. 3-4. 398-406. p.

425./

Munkácsi Bernát munkássága /bibliográfia/ = MTA I. Oszt. Közl. 24. 1967. 1-4. 397-414. p.
Munkácsi B.
finnugor nyelvészet
magyar nyelvtört.
összehasonlító nyelvtud.
turkológia

Általános nyelvészet

/A nyelv általános kérdései,
nyelvfilozófia, nyelvi
rendszer, stb./

426./

Albrecht, E.: Zum
Verhältnis von Sprache und
Denken. = ZPhSK. 27. 1974.
1-3. 14-18. p.
A nyelv és gondolkodás viszo-
nyához
ált. ny.
nyelv és gondolk.

428./

Berezin, F.M.: Ruszszkoe
teoreticeszkoe jazükoznanie
v Akademii nauk. = Voproszü
Jazükoznaniija. 1974. 3. 14-26.
p.
Orosz elméleti nyelvészet a
Tudományos Akadémián.

430./

Bondarko, A.V.: Formoobrazovanie,
szlovoizmenenie i
klasszifikacija morfologicseszkih
kategorii. = Voproszü
Jazükoznaniija. 22. 1974. 2.
3-14. p.
Formalkötés, szóalkotás és a
morfológia kategóriák
klasszifikációja.

ált. nyelv.

432./

Deme László: Nyelvszemléletünk és
vizsgálódási módszereink fejlő-
désének két évtizede. = MTA I.
Oszt. Közl. 27. 1971. 1-2.
213-224. p.

nyelvszemlélet
nyelvvizsgálat
nyelvtudomány, magyar

434./

Hjelmslev, L.: The Aim of
Linguistic Theory. = Readings
for Applied Ling. London, 1973.
202-209. p.
5906.
A nyelvészeti elméletek célja

ált. ny.

427./

Anderson, N.: The Uses and
Worth of Language. = Studies
in Multilingualism. Leiden,
1969. 1-10. p.
6187.
A nyelv értéke és használata.

ált. ny.

429./

Bloomfield, L.: Objektivität
in Linguistics. = Readings for
Applied Ling. London 1973.
194-199 p.
5906.
Objektivitás a nyelvészetben

ált. ny.

431./

Deme László: A nyelv működésé-
nek és fejlődésének objektív
dialektikája. = MTA I. Oszt.
Közl. 13. 1958. 1-4. 309-328.p.

ált. nyelv.

433./

Herman József - Szépe György:
A továbbfejlődés a nyelvészet-
ben. = M. Tudomány. 81. Uf. 19. 1974.
Bibliogr. 247.p 4. 237-247.p.

nyelvtudomány ma
ált. ny.

435./

Jakobson, R.: Functions of
Language. = Readings for
Applica Ling. London, 1973.
53-58. p. 5906.
A nyelv funkciója.

ált. ny.

436./

Joss, M.: Difference and Similarity: Principles of Linguistic Classification. = Readings for Applied Ling. London, 1973. 188-194.p. 59o6.

Különbségek és hasonlóságok: a nyelvészeti osztályozás alapelvei

---

ált. ny.

438./

Lőrincze Lajos: Nyelvtudomány-nyelvművelés-nyelvtervezés. = MTA I. Oszt. Közl. 27. 1971. 1-2. 225-236. p.

nyelvtudomány, magyar
nyelvművelés
nyelvtervezés

440./

Neubert, A.: Zur Determination des Sprachsystems. = ZPhSK. 26. 1973. 6. 617-629. p.

A nyelvi rendszer determináltságához

ált. ny.

nyelvi rendszer

442./

Suchsland, P.: Überlegungen zum Systemaspekt der Sprache /2/. = Deutsch als Fremdsprache. 11. 1974. 2. 65-74. p.

A nyelv rendszerszemléletével kapcsolatos megfontolások.

ált. nyelvi rendszer
nyelv, rendszerszemlélet

Generativ grammatika:

444./

Boeder, W.: Zum Begriff des Subjects in der Tiefenstruktur. = Folia Linguistica. /1969 / 6165.

Az alany fogalma a mélystruktúrában.

---

mélystruktúra, alany

alany, mélystruktúra

ált. ny.

437./

Koduňov, V.I.: Razvitie lingviszticeszkaj teorii v Akademii nauk SzSzsR. = Voproszű Jazűkoznanie. 1974. 3. 27-37. p.

A nyelvtudományi elmélet fejlődése a Szovjet Tudományos Akadémián.

ált. nyelv.

439./

Majtinszkaja, K.E.: Paradigmaticcseszkaja ogrannicsennoszt'analiticseszkah form. /na materiale vengerszkogo i nekatorűh drugih jazűkov./ = Analiticseszkie konztrukicii v jazűkah razlicsnűh tipov. Moszkva, 1965. Nauka. 3o9-316.p. 2481.

Az analitikus formák paradigmikus határai.

ált. nyelv.

441./

A nyelvtudomány elméleti kérdései. = MTA I. Oszt. Közl. 16. 196o. 1-4. 359-368. p.

---

nyelvtudomány, ált.

443./

Telegdi Zsigmond: A nyelvtudomány újabb fejlődésének egyes kérdéseiről. = MTA I. Oszt. Közl. 18. 1961. 1-4. 11-28. p.

---

nyelvtudomány, ált.

445./

Chomsky, N.: A Theory of Competence. = Readings for Applied Ling. London, 1973. 212-225. p. 59o6.

A kompetencia elmélete

---

kompetencia

ált. ny.

446./

Fülei-Szántó Endre: A szerkezeti-műveleti grammatika = ÁNyT. IX. 87-122. p.

nyelvtan, generatív

448./

Szabó R.K.: The proper underlying representation for nasalised vowels. = Glossa, 7. 1973. 2. 130-140. p.
A nazális magánhangzók megfelelő mélyszerkezeti reprezentációja.

ált. ny.

fonetika, magánhangzók

450./

Olshewsky, T.M.: On Competence and Performance. = Linguistics. 1974. 122. 47-62. p.
A kompetenciáról és a performanciáról.

ált. nyelv.

kompetencia

performancia

452./

Włodarczyk, H.: La grammaire générative applicative de S.K. Saumjan. = Langages, 33. 8. 1974. mars. 15-64. p.
Saumjan alkalmazott generatív grammatikája

Saumjan, S.K.

generatív grammatika

454./

Zsilka János: Szerves rendszer-szervetlen rendszer. /A generatív grammatika koncepciójának kritikája/ = MTA I. Oszt. Közl. 26. 1969. 1-4. 267-284. p.

generatív nyelvten

447./

Gleibman, E.V.: Dérivation et flexion dans la grammaire applicative. = Langages, 33. 8. 1974. mars 65-94. p.

ragozás

Szóképzés és hajlítás az alkalmazott nyelvtenban

generatív grammatika

449./

Molnár Ilona: Generative Principle and Generative Grammar. = Acta Ling. Tom. XXIII. 1973. Fasc. 3-4. 307-325. p.

Generatív elmélet és generatív nyelvten.

ált. ny.

451./

Sussex, R.: The deep structure of adjectives in noun phrases. = J. of Linguistics. 10. 1974. 1. 111-132. p.

A melléknevek mélystrukturája a főnévi szerkezetekben,

ált. ny.

453./

Zsilka János: A nyelv szerves-, hipotetikus- és homoszintaktikai síkja /a generatív grammatika kritikája/. = ÁNyT. IX. 165-188. p.

generatív nyelvten

Szemantika, funkcionalizmus,
strukturálisizmus, mentalizmus,

455./ Benkő Loránd: A nyelv-
tudományi irányzatok viszo-
nyáról. = M. Tudomány. 81.
/Uf. 19/ 1974. 3. 168-172.
p.

nyelvtudomány helyzete
strukturálisizmus

457./
Fábián László: Elkalandozó
nyelvelmélet. = Valóság. 17.
1974. 5. 103-106. p.

ált. nyelv.
szemiotika

459./
Kiefer Ferenc: A Katz-Fodor
féle szemantikaelmélet. = MTA.
I. oszt. Közl. 23. 1966. 1-4.
175-188. p.

Katz-Fodor
szemantika

461./
Miller, Maurice: Applied
General Semantics. = E.T.C.
Review of General Semantics.
30. 1973. 4. 403-406. p.
Alkalmazott általános jelentés-
tan.

szemantika, általános alk.
ált. ny.

456./
Bense, G.: Zur Stellung der
funktionalen Sprachbetrachtung.
= ZPhSK. 27. 1974. 1-3. 25-33.p.
A funkcionális nyelvészlelet
helyzetéhez

funkcionális nyelvészet

458./
Katz, J.J.: Mentalism in
Linguistics. = Readings for
Applied Ling. London, 1973.
225-231. p. 5906.
Mentalizmus a nyelvészetben

mentalizmus
ált. ny. mentalizmus

460./
Meier, G.F.: Grundfragen der
funktionalen Grammatiktheorie.
= ZPhSK. 27. 1974. 1-3. 125-131.p.
A funkcionális nyelvtanelmélet
alapkérdései

funkcionális nyelvtan

462./
A nyelv strukturális elemzésére
irányuló munkákról. = MTA I.
Oszt. Közl. 16. 1960. 1-4.
375-380. p.

strukturális nyelvészet

Pszicholingvisztika, neurolingvisztika,
paralingvisztika

463./

Abercrombie, D.:
Paralinguistic Communication.
=Readings for Applied Ling.
London 1973. 31-37. p.
59o6.
Paralingvisztikai kommunikáció

paralingvisztika
ált. ny.

465./

Lurija, A.R.: A neurolingvisztikáról. = Valóság, 17.
1974. 5. 120-121. p.
/ford. a Voproszi
Pszichologii, 1974/1. számából/.

neurolingvisztika

Alkalmazott nyelvészet,
matematikai nyelvészet,
fordítás-elmélet

466./

Grigorjev, V.P.: A strukturális és a matematikai nyelvészeti módszerek fejlesztéséről. = MTA I. Oszt. Közl. 18. 1961. 1-4. 169-171. p.

strukturális nyelvészet
matematikai nyelvészet

468./

Mackey, W.F.: Applied Linguistics. = Readings for Applied Ling. London, 1973. 247-256. p.
59o6.

Alkalmazott nyelvészet.
alkalm. nyelvészet

47o./

A matematika nyelvészeti vonatkozásainak bibliográfiájához /Dénes József, Hazai György/. = MTA I. Oszt. Közl. 21. 1964. 1-4. 329-36o. p.

matematika, nyelvészeti
nyelvészeti matematika

464./

Hupet, M.: Psycholinguistique et grammaire. = La Linguistique. 1o. 1974. 1. 53-7o. p.
Pszicholingvisztika és nyelvtan.

467./

Ivanov V.Sz.: O nekatorüh napravlenijah v razvitii kolicsestvennüh metodov v vengerszkom jazükoznanii. = Voproszü Jazükoznanija. 22. 1974. 2. 120-126. p.
A számítási módszerek fejlődésének néhány irányzata a magyar nyelvtudományban.

nyelvészet, matematikai
ált. nyelv.
alk. ny.

469./

"A matematikai nyelvészet és a gépi fordítás kérdései" munkaértekezleten elfogadott határozati javaslat. = MTA I. Oszt. Közl. 19. 1962. 1-4. 335-338. p.
matematikai nyelvészet

gépi ford.

471./

Munkaértekezlet a matematikai nyelvészet és a gépi fordítás kérdéseiről /Összefoglalás/. = MTA I. Oszt. Közl. 19. 1962. 1-4. 321-334. p.

matematikai nyelvészet
gépi ford.

472./

A nyelvtudomány strukturális módszerei és a matematikai és alkalmazott nyelvészet kérdésének megvitatása = MTA I. Oszt. Közl. 16. 1960. 1-4. 369-374. p.

strukturális nyelvészeti módszerek matematikai nyelvészeti módsz. alkalmazott nyelvészet

Beszéd, prozódia, fonetika, fonológia

474./

Antal László: A fonéma fogalmának tisztázásához című kandidátusi disszertációjának vitája /Fodor István/ = MTA. I. Oszt. Közl. 12. 1958. 1-4. 361-369. p.

fonéma

476./

Fónagy Iván: A beszéd mérése és érzékelése. = MTA I. Oszt. Közl. 24. 1967. 1-4. 59-91.p.

fonetika
beszéd mérése

478./

Sauer, F.J.: Vorenthaltene Intonation als Störfaktor bei Ausspracheschulung. = Zielsprache Deutsch. 1974. 2. 84-87. p.
Az elhanyagolt intonáció mint zavarfaktor a kiejtésoktatásban. /finn és svéd csoportok probl./

intonáció
nyelvtanítás, gyak. intonáció kiejtés

480./

Tamás Lajos: A magánhangzók mennyiségének és hangsúlyának összefüggése a román nyelv magyar elemeiben. = MTA I. Oszt. Közl. 23. 1966. 1-4. 27-40.p.

fonetika
román nyelv, magyar elemek
magyar-román kölcs.

473./

Scholz. R.: Untersuchungen zur Verwendbarkeit und Präzisierung der Kriterien der Übersetzungskategorien. = Fremdsprachen. 1974. 1. 17-27. p.

A fordításelmélet kritériumainak pontosságára és használhatóságára vonatkozó kutatások.

fordításelmélet

475./

Austin, J.L.: Speech Acts. = Readings for Applied Ling. London, 1973. 37-53. p. 5906.

A beszédaktus

fonetika

477./

Melikisvili, I.G.: K izucseniju ierarhiczeszkih otnosenij edinic fonologicszeszkogo urovnja. = Voproszű Jazűkoznania. 22. 1974. 3. 94-105. p.
A fonológiai szint egységei hierarchiájának tanulmányozásához.

fonológia

479./

Szende Tamás: A magyar hangrendszer néhány összefüggése röntgenográfiai vizsgálatok tükrében. = M. Nyelv. 70. 1974. 1. 68-77. p.

magyar nyelv, hangrendszer
fonetika, magyar nyelv

481./

Vértés O. András: Arisztotelész "rejtélyes" fonetikai megjegyzése. Nyelvtud. Közl. 75. 1973. 2. 433-434.p.

fontetika
Arisztotelész

482./

Vion, R.: Les notions de neutralisation et d'archiphoneme en phonologie. = La Linguistique. 10. 1974. 1. 33-52. p.
Az archifonéma és a semlegesség alapelemei a fonológiában.

Szójelentés, lexikológia, szinonima, szókincs stb.

483./

Bondzio, W.: Zu einigen Aufgaben der Bedeutungsforschung aus syntaktischer Sicht. = ZPhSK. 27. 1974. 1-3. 34-41. p.
A jelentéskutatás néhány feladathoz szintaktikai szempontból.

lexika
szójelentés, szintaktika
szintaktika, jelentés

485./

Dinu, M.: Modele ensembliste de la synonymie lexicale. = Revue Roumaine de Linguistique. 19. 1974. 3. 219-230. p.
A lexikai szinonimák együttes modellje.

lexika
szinonima

487./

Juhász János: Zur Problematik des Zwecks linguistischer Forschung dargestellt am Beispiel der interlingualen Synonymie. = ZPhSK. 27. 1974. 1-3. 73-92. p.
A nyelvészeti kutatás céljának problematikájáról - az interlingvális szinonima példáján megmutatva.

szinonima, kétnyelvűség
poliszémia

489./

Papp Ferenc: A lexémák szófaja, alaktani szerkezete és eredete. = M. Nyelv. 70. 1974. 1. 55-67. p.
lexémák
magyar nyelv, szókincs

484./

Dezső László: A szókincs és nyelvtan statisztikai vizsgálata. = MTA. I. Oszt. Közl. 21. 1964. 1-4. 215-234. p.

nyelvstatisztika
szókincs, statisztika
magyar nyelv, szókincs, statisztika, vizsg.
nyelvtan, statisztikai vizsg.

486./

Häkūlinen, Lauri: A jelentéstan szerepe a lexikológiában /A finn nyelvészet szempontjából/ = MTA I. Oszt. Közl. 10. 1957. 3-4. 335-346. p.

finn nyelv, jelentéstan
" " lexikológia
lexikológia /finn nyelv/
jelentéstan /finn ny./

488./

Levkovskaja, K.A.: Der Begriff "Wortbedeutung" als Problem der Lexikologie und Lexikographie. = ZPhSK. 27. 1974. 1-3. 114-124. p.
A "szójelentés" fogalma, mint a lexikológia és a lexikográfia problémája

szójelentés
lexikológia
lexikográfia

490./

Papp Ferenc: Szövegszó,
szóalak, lexéma. = M.
Nyelvőr. 98. 1974. 1.
76-82.p.

---

magyar nyelv, szótan
szövegszó, magyar
szóalak, magyar
lexéma, magyar

Nyelvtan, mondattan, stb.

492./

Balázs János: A tárgy a
mondatrészek rendszerében.
= Ált. Ny.T. IX. 7-22.p.

---

mondattan, tárgy

494./

Elekfi László: Közléselmélet,
grammatika, aktuális mondat-
tagolás. = ÁNyT. IX. 65-
86. p.

---

mondattan, aktuális mondat-
tagolás
kommunikációelm.

496./

Kiefer Ferenc: A főnévi össze-
tételek vizsgálatának néhány
szempontja. =
MTA I. Oszt. Közl. 25. 1968.
1-4.
185-210. p.

---

főnévi összetételek
szóösszetétel /generatív
megközelítés/

498./

Perel'mutev, Sz.P.: Ob
oppozicii "perehodnoszt' -
neperehodnoszt' "v sziszteme
indoevropaiszkogo glagola.
Voproszű Jazűkoznanija. 22.
1974. 3. 70-81. p.

A tranzitivitás intranzitivitás
oppozíciójának problémája
az indoeurópai igék rendsze-
rében.

---

igeragozás, indoeurópai nyelvek
tranzitivitás

491./

Ulúhanov, I. Sz.: Komponentű
znacszenija csleniműh szlov.=
Voproszű Jazűkoznanija. 22.
1974. 2. 71-78. p.

A szótagok jelentésének komponen-
sei.

---

orosz nyelv, szótan
szójelentés

493./

Dezső László: A mondattan
tipológiai megközelítése. =
ÁNyT. IX. 23-64. p.

---

mondattan, tipológia

495./

Elekfi László: A logika állit-
mány-fogalma és az állitmányi
névszó. = MTA I. Oszt. Közl.
11. 1957. 1-4. 95-150. p.

---

nyelvtan, állitmány
állitmányi névszó

497./

Penttilä Aarni: Észrevételek a
nyelvtan rendszeréről. = MTA.
I. Oszt. Közl. 15-1959. 1-2.
15-24. p.

---

nyelvtan rendszere

499./

Saporta, S.: Scientific
Grammars and Pedagogical
Grammars. = Readings for Applied
Ling. London, 1 73. 265-275.p.
5906.

Tudományos nyelvten és pedagógiai
nyelvtan

---

nyelvtan, pedagógiai
nyelvtanítás, elm.

Kétnyelvűség, kontrasztivitás,
interferencia, összehasonlító
nyelvtud.

500./

Coseriu, E.: Über Leistung und Grenzen der kontrastiven Grammatik. = Reader zur kontrastiven Ling. Frankfurt /M. 1972. 39-59.p.

5116.

A kontrasztiv nyelvten hatá-
rairól és eredményeiről.

kontrasztiv nyelvészet

502./

James, C.: Zur Rechtfertigung der kontrastiven Linguistik. = Readerszur kontrastiven Ling. Frankfurt/M. 1972. 21-39. p.

5116.

A kontrasztiv nyelvészet iga-
zolásához.

kontrasztiv nyelvészet

504./

Kiss Jenő: Gondolatok német anyanyelvűek magyartanításáról. = M. Nyelvőr. 98. 1974. 1. 59-73. p.

kontrasztivitás, magyar-német magyar nyelv mint idegen nyelv nyelvoktatás, magyar idegeneknek

német-magyar kontrasztivitás

506./

Kufner, H.L.: Descriptive Grammatik - Kontrastive Grammatik - Pädagogische Grammatik. = Fragen der strukturellen Syntax... Düsseldorf. 1971. 201-209. p. 6107.

Leirő nyelvten, - kontrasztiv nyelvten - pedagógiai nyelvten. nyelvten

kontrasztivitas, nyelvten

501./

Gladrow, W.: Der Ausdruck der Determiniertheit /Indeterminiertheit des Substantivs im Russischen in Konfrontation mit dem Deutschen. = Fremdsprachen 1974. 2. 86-97.p.

A főnév determináltságának /indetermináltságának kifejezése az oroszban, összehasonlítva a némettel.

főnév, determináltság
kontrasztivitás, orosz-német

503./

Király Péter: A kétnyelvűség. = Kortárs. 18. 1974. 6. 966-973. p.

kétnyelvűség
nemzet és nyelv
nyelvcseré
nemzetközi nyelv

505./

Krzeszowski, T.P.: Kontrastive Generative Grammatik. = Reader zur kontrastiven Ling. Frankfurt /M. 1972. 75-85.p.

5116.

Kontrasztiv, generatív nyelvten

nyelvten, generatív, kontrasztiv,
kontrasztiv, generatív,
kontrasztiv, generatív, nyelvten,
generatív, kontr. nyelvten.

507./

Ladó, R.: Meine Perspektive der kontrastiven Linguistik 1945-1972. = Reader zur kontrastiven Ling. Frankfurt/M. 1972. 15-21. p. 5116.

Kontrasztiv nyelvészeti perspektíváim.

kontrasztiv nyelvészet

508./

Lakó György: Budenz József és a korabeli összehasonlító nyelvtudomány. = MTA I. Oszt. Közl. 28. 1973. 2-4. 277-302. p.

Budenz J.
összehasonl. nyelvtud.

510./

Lee, W.R.: Überlegungen zur kontrastiven Linguistik im Bereich des Sprachunterrichtes. = Reader zur kontrastiven Ling. Frankfurt/M. 1972. 157-167.p. 5116.
Kontrasztív nyelvészeti meg-gondolások a nyelvoktatás területén.

---

kontrasztív nyelvészet,
nyelvoktatás
nyelvoktatás, kontrasztív nyelvészet

512./

Nickel, G.: Kontrastive Sprachwissenschaft und Fehleranalyse. = Fragen der strukturellen Syntax... Düsseldorf. 1971. 210-217.p. 6107.
Kontrasztív nyelvtudomány és hibaelemzés.

---

kontrasztívitás
hibaelemzés

514./

Peck, A.: Die Bedeutung der kontrastiven Analyse für den Fremdsprachenunterricht. = Fragen der strukturellen Syntax... Düsseldorf, 1971. 228-235.p. 6107.
Az idegennyelv oktatása számára készült kontrasztív elemzés jelentősége.

---

nyelvokt. elm.
kontrasztívitás

509./

Lakó György: Sajnovics János és a korabeli összehasonlító-történeti nyelvészet. = MTA. I. Oszt. Közl. 27. 1971. 3-4. 407-434. p.

összehasonlító nyelvészet,
XVIII. sz. Sajnovics J.

511./

Mackey, W.F.: Les dimensions de la linguistique différentielle. = Le Français dans le Monde. 103. 1974. mars. 25-31. p. A kontrasztív nyelvészet dimenziói
/la linguistique différentielle- az anyanyelv és a másik nyelv egybevetése/

---

kontrasztív nyelvészet

513./

Nickel, G.: Zum heutigen Stand der kontrastiven Sprachwissenschaft. = Reader zur kontrastiven Linguistik. 1972. Athenäum. 7-15. p. 5116.
A kontrasztív nyelvtudomány mai helyzetéhez.

---

kontrasztív nyelvtudomány
nyelvtudomány, kontrasztív

515./

Di Petro, R.J.: Kurze orientierende Bemerkungen zur Untersuchung sprachlicher Verschiedenheit. = Reader zur kontrastiven Ling. Frankfurt/M. 1972. 136-147. p. 5116.
Rövid, tájékoztató megjegyzések a nyelvi különbségek kutatásához.

---

kontrasztívitás
nyelvi különbségek

516./

Raabe, H.: Zum Verhältnis von kontrastiver Grammatik und Übersetzung. = Reader zur kontrastiven Ling. Frankfurt/M. 1972. 59-75.p. 5116.

A kontrasztív nyelvtan és fordítás viszonyához.

---

kontrasztív nyelvtan
fordítás

518./

Simon, W.B.: Multilingualism. A Comparative Study. = Studies in Multilingualism. Leiden 1969. 11-25. p. 6187. Többnyelvűség, Komparatív tanulmány.

---

kontrasztivitás
többnyelvűség

520./

Zatovkanuk, M.: Szootnosenie interferencii i jazükovüh kontaktov. = Folia Linguistica. /1969./ Tom. V. 1/2. 169-177.p. 6165.

Az interferencia és a nyelvi kontaktusok kölcsönhatása.

---

interferencia

Magyar nyelv

521./

Balázs János: Belső keletkezésű szavaink történetéhez. /bogár, cselekedik, elme, hely, igen, madár, nagy, talál, tekint./ = M. Nyelv. 70. 1974. 1. 44-54.p.

---

etimológia, magyar
magyar nyelv, etimológia
belső keletkezésű szavaink

523./

Beke Ödön.: Névszó és ige. = MTA I. Oszt. Közl. 15. 1959. 1-2. 59-69. p.

---

magyar nyelv, névszó
" " ige

517./

Redlich, F.: Form und Bedeutung reflexiver Verben im Sprachvergleich. = ZPhSK. 27. 1974. 1-3. 183-188. p. A visszaható igék formája és jelentése a nyelvhasználatban.

---

nyelvhasználat, igék, visszaható
német nyelv, igék, visszaható

519./

Wienold, G.: Einige Überlegungen zur kontrastiven Grammatik. = Folia Linguistica Tom. V. 1/2. 35-43.p. Néhány megfontolás a kontrasztív nyelvtannal kapcsolatban. 6165.

---

kontrasztív nyelvtan

522./

Balázs János: A nyelvтанirodalom alapjai és a magyar nyelvтанirodalom kezdetei című kandidátusi disszertációjának vitája. /Károly Sándor/. = MTA. I. Oszt. Közl. 13. 1958. 1-4. 409-413.p.

---

nyelvтанirodalom
magyar nyelv, nyelvтанirodalom.

524./

Berrár Jolán: A magyar hasonlító mondatok kialakulása című kandidátusi disszertációjának vitája. /Károly Sándor/. = MTA. I. Oszt. Közl. 15. 1960. 3-4. 395-398.p.

---

magyar nyelv, mondattan, hasonlító
m. hasonlító mondatok
mondattan

525./

Deme László: Magyar nyelvészeti kutatómunkánkról. = MTA. I. Oszt. Közl. 28. 1973. 2-4. 409-458.p.

---

nyelvészeti kutatás, Mo.
MTA

527./

Inczeffi Géza: A kettőspont használata. = M. Nyelvőr. 98. 1974. 1. 25-32.p.

---

magyar nyelv, helyesírás
helyesírás, kettőspont
kettőspont

529./

Molnár Ilona: A vonzat problémái és a nyelv közlési funkciója. = ÁNyT. IX. 123-146.p.

---

mondattan, vonzatok
magyar nyelv, vonzatok
vonzatok, magyar nyelv

531./

Ruffy Péter: A mai magyar nyelv állapotának vitája az Akadémián. = M. Nemzet. 1974. máj. 19. 9. p.
/sajtófigy./

---

magyar nyelv, mai

533./

Sebestyén Árpád: "Névutórendszerünk főbb kérdései" c. kandidátusi értekezésének vitája /Hazai György/ . = MTA. I. Oszt. Közl. 2o. 1963. 1-4. 370-372.p.

Magyar nyelv, névutórendszer
névutók

526./

Gulya János: Egy és más a -ni főnévi igenév körül. = MTA. I. Oszt. Közl. 22. 1965. 1-4. 281-288. p.

---

magyar nyelv, főnévi igenév
igenév, főnévi, magyar

528./

Jakab István: Az irodalmi nyelv, köznyelv, nyelvjárások rendszerezési és terminológiai kérdéséhez. = Irod. Szle. 17. 1974. 5. 431-442.p.

---

magyar nyelv, nyelvi rétegek
irodalmi nyelv
köznyelv
nyelvjárások

530./

Rácz Endre: "A magyar nyelv következményes mondatai" c. kandidátusi értekezésének vitája. /Imre Samu/ . = MTA I. Oszt. Közl. 2o. 1963. 1-4. 379-381. p.

---

magyar nyelv, következményes mondat, következményes m.

532./

Ruffy Péter: A megőrzött anyanyelv. = Forrás. 6. 1974. 4. 65-71. p.

---

erdélyi magyarok nyelvhaszn.
magyar nyelv Erdélyben

534./

Soltész Katalin: Az ősi magyar igekötők cím kandidátusi disszertációjának vitája. /Károly Sándor/ = MTA. I. Oszt. Közl. 11. 1957. 1-4. 235-240. p.

---

magyar nyelv, igekötők
igekötők

535./

Vargha Balázs: Rossz nyelvi közérzetünk. = Élet és Irod. 18. 1974. 16. sz. 3.p.

---

magyar nyelv, nyelvhelyesség
" " helyesírás

Magyar mint idegen nyelv

537./

Fülei Szántó Endre: Idegenek magyarul tanulnak. = M. Hírlap. 1974. júl. 20. 4.p.

---

magyar mint idegen nyelv

539./

Nagy Károly: Éledő külföldi magyartanításunk. = A Magyar Nyelvért és Kulturáért. 9. 1972. 20-24.p.

---

magyartanítás külföldön

541./

Somos Béla: Hol, mit terem a türelem? = Élet és Irod. 18. 1974. 17. 2.p.

---

magyar mint idegen nyelv

Finnugor nyelvészet

543./

Gulya János: A finnugor magánhangzórendszer kérdéséhez. = MTA. I. Oszt. Köz. 23. 1966. 1-4. 147-152.p.

---

finnugor nyelv, magánhangzók
magyar nyelv, hangtan, magánh.

536./

Zsilka János: Objektív rendszer, szubjektív rendszer, elemzett rendszer, /tárgyas mondatszerkezetek/. = MTA. I. Oszt. Köz. 24. 1967. 1-4. 299-306.p.

---

magyar nyelv, mondattan
mondatszerk. tárgyas
tárgyas mondatszerk.
genera.

538./

Nagy János: A magyar nyelv tanítása Kievdben. = A Magyar Nyelvért és Kulturáért 8. 13-17.p.

---

magyar mint idegen nyelv

540./

Nagy Károly: Külföldi magyartanításunk módszereinek kialakításáról. = Magyartanítás. 16. 1973. 6. 280-283.p.
17. 1974. 1. 23-31. p.

---

magyar mint idegen nyelv

542./

Zagyva László: A magyar nyelv oktatása Bécsben. = A Magyar Nyelvért és Kulturáért 9. 1972. 27-30. p.

---

magyartanítás külföldön

544./

Károly Sándor: A finnugor összetételek történetéhez. = MTA I. Oszt. Köz. 23. 1966. 1-4. 243-248. p.

---

finnugor, szóösszetétel,
magyar nyelv, szóösszetétel,
szóösszetétel, finnugor

545./

Ligeti Lajos: Az altaji nyelv-
rokonság és a szóképzlet-
statisztika . = MTA I. Oszt.
Közl. 259-276.p. 28. 1973.
2-4.

---

finnugor ny.
altaji nyelvrokonság

547./

Vago, M. R.: Abstract vowel
harmony systems in uralic
and altaic languages. =
Language. 49. 1973. 3. 579-
605.p.
Absztrakt hangrend-rendsze-
rek az urali és altáji nyelv-
vekben.

---

finnugor nyelvek
ural-altáji nyelvek
magyar nyelv, hangrendi illesz-
kedés,
hangrend, magyar

546./

Steinitz, Wolfgang: A finnugor
rokonsági elnevezések rendszere.
= MTA. I. Oszt. Közl. lo. 1957.
3-4. 321-334. p.

---

finnugor rokonság